

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto III.

V Celovci, 1. januarja 1883.

Štev. 1.

Luteranci.

Historičen roman. Spisal Anton Koder.

Prvo poglavje.

Rečetalí so med saboj
Kmetje svoje vboštvo.

Levstik.

Solnce je lezlo ondi za loške hribe jesensko popoldne leta 1554. in rudilo le še najvišje vrhove svojega orjaškega opazovalca — Grintovca. V starodavnem mestu Kranji so se sicer v tem času že zapirala težka mestna vrata; kajti s poletno vročino se je pritepla strašna kuga v njegovo ozidje in imela tu svojo obilo smrtno žetev. Vendar danes so se odprla vrata nenavadno še po solnčnem zahodu. Mestni kaplan Jarnej Knafelj je namreč s svetim obhajilom iz glavne cerkve po trgu prihitel in osornemu stražniku mestnih vrat naznanil, da mora, naj velja kar hoče, še nocoj v bližnjo vas Britof k umirajočemu prijatelju.

Stražnik se je sicer kremžil in zviljal, kakor da bi ga po črevih bodlo, in omenjal o ostrej postavi mestnega sodca, ki velevala, da po zatonu in pred solnčnim vzhodom ne sme nihče niti v mesto niti iz mesta; a videlo se mu je, da si ne upa rabiti sile proti tedanjemu imenitnemu ter osobito pri višjej gosposki uplivnemu duhovniku.

Med tem ko se prepira stražnik s kaplanom, pridruži se v naglici kopa mestjanov, ki se meni nič tebi nič v prepir vmeša in pravice duhovnikove zagovarja.

Poslednje odloči popolnoma kaplanovo zmago. Ko zaškriplje potém ključ v visokih vratih in se odrine zapah, dovoli stražnik le duhovnu in cerkovniku na prosto, ostalim pa zabranjuje s povzdigneno sulico izhod.

A v istem trenutku ga zgrabijo od zadaj krepke moške roke ter mu zatisnejo oči.

Ko je zopet oproščen potém in si mane skeleče oči, ni o mestjanih, ki so ga tako nepostavno preslepili, ni duha ni sluha.

Kaplan Jarnej Knafelj je bil vesel, prepričavši se po svojej sodbi, da ima toliko pogumnih prijateljev v mestu posebno nočoj, ko mora v noč v oddaljeno vas. V resnici, poslednje ni bilo v tedanjih časih, v dobi verske prekucije, brez posebne veljave. Saj se je čulo vsak dan o napadih na katoliške duhovnike; še bolj pogosto pa, kako so vrgli tu in tam razsrjeni kmetje luteranskega duhovnika, ki se je utihotapil na prižnico, raz lece in mu prerahljali hudiču zapisane kosti.

Takove dogodbe je premišljal Jarnej Knafelj, ko je v globok rov, po katerem šumi deroča Kokra, korakal. Tik lesenega mostú, ki je vodil v tedanjem času prek Kokre, stala je lesena kovačnica in stoji še danes, samo nekoliko višje.

V tej kovaškej kolibi je sedelo isti večer na ognjišči nekaj mož in si med raznim pogovorom grelo roké na gorečem oglji.

Poleg sajastega kovača, širokoplečega in visoko rastenega Jurja Gogole, stal je suh, upognen možiček Florijan Leskovic iz Velesovega in pripovedoval v začetku tiho in skrivaje nekaj posebnega svojemu tovarišu. Ko je pa opazil, da prijatelj Juri pazno posluša in da mu je njegov govor povšeči, postajal je vedno glasnejši, zamahoval je z rokama žulavima in v kmetskem delu utrjenima po zraku, kakor da bi z bičem pokal ali pa hotel pokazati, kako bi se maščeval nad nekim, ko bi ga dobil v pest.

Naposled je prišel celó v takov ogenj, da je s kvadrastima črevljema po tleh zaceptal ter cel oblak črnega dima vzdramil raz njih in proti kovaču zakričal:

„Hudiča! govori ti, ki tudi kaj veš, in ti coprnice in že znaš kdo se pri belem dnevu očij ne mašé in s kurjo slepoto ne preganjajo, kaj bi storil ti Gogala, ko bi čul, kako se kuha in peče nekaj zoper tvojega prijatelja in najbolj umnega duhovnika na Gorenjskem?“

Kovač Gogala je pri slednjem besedi baš velikansko kladivo zavzdignol in udaril potém z njim s sicer nenavadno močjo in strastjo po železnem obroči, ki ga je po nakovalu z levico vrtil, tako da je po ušesih zazvenelo in kar sluh jemalo, ter pristavil:

„Ko bi prišli meni isti malharji svojeglavni in trmasti, ki so se z lastnim umom sprli in tako daleč mislijo, kakor z roko sežejo, pod to-le kladivo, mehki bi postali kakor maslo v ponvi in ubogali bi, ko bi iz njih tudi žreblje koval in z njimi tista široka peklenska vrata zamašil, o katerih vedno duhovniki pripovedujejo in strašé, kakor da bi bili mi vsi otroci in babe!“

Zakrohotal se je njegov tovariš Florijan Leskovic pri teh besedah, da se je širokokrajno pokrivalo treslo nad malimi živimi očmi in da je na prag hitel, da bi si ondi kihanje zaradi smehú ustavil.

Poslednji smeh in glasni pogovor je vzdramil zdajci še ostala dva moža na ognjišči, debeluhastega tkalca ali suknarja in kmeta iz Velesovega,

Matevža Krašno in mladega, dorastlemu študentu podobnega lutrovskega predikanta ali pridigarja Luko Avniča iz Kranja.

Med tem ko poslednja dva poprašujeta kovača, kaj sta imela z Leskovicem, skoči ta zopet raz praga v kovačnico in migne tovarišu, naj molčí, položi prst na usta in skrivnostno pravi:

„Vse je res, kar sem vam že zabičeval toliko potov.“

„Kaj je res, prijatelj Florijan,“ zareži se zdaj kovač in jame zopet težko kladivo dvigati.

Leskovic ne odgovori, le zopet dlani pred zijavimi usti razprostre, potem pa s kazalcem desne roke na prosto pokaže. Zdjenci se spogledajo ostali tovariši; mladi Luka Avnič lahko zbledí, raz ognjišča skoči in zapah malih stranskih durij odmakne. Med tem se skrivaje glava za glavo po strmej cesti ozira in zopet nazaj v kovačnico umakne.

„Za vraga, kam hiti gospod Jarnej že v noč obhajaj?“ vpraša potem kovač Gogala tovariše.

Te besede upogumijo zopet Avniča, da odslonjen zapah nazaj nad duri pomakne, k prijateljem pristopi ter pristavi:

„Ali je res kaplan Jarnej? Opeharil je torej stražnika. Izvrsten mož, pravi mož je to; takovih potrebujemo, vam pravim in naša stvar ni izgubljena.“

Med tem prizvoni sivolas erkovnik po klanci mimo kovačnice, in ko se spušča kopica naših znancev na kolena in odkriva glave, postoji duhovnik in jim podeli blagoslov, pri tem pa migne skrivaje mlademu Avniču in gori na strmino nad cesto pokaže.

„Ali si ga umel, kar ti je hotel naznaniti?“ vpraša Leskovic, ko duhovnik odide, na strmino zrečega predikanta.

„Le tja gori poglej, in umel ga bodeš tudi ti!“ odgovori mladi tovariš. In kakor bi trenol, ozre se potem osem bistrjih in začudjenih očij na strmino, po kateri vodi steza ob Kokri proti mestnim pristavam na desnem bregu reke.

„Za vraga, kam še hlača nocoj Sodar in Jahač in pa tista čmerika, grbasti Jelen“, povzdigne zopet kovač črez nekoliko svoj glas in kaže s prstom na omenjene može, znane mestjane Kranjskega mesta.

„To je kaj posebnega“, ongavi in zatrjuje Krašna, „kako bi mogli sicer v tem času iz mesta.“

„Vse je tako, kakor sem vam rekel in zabičeval prej,“ jezi se zopet Leskovic.

„Mestni sodnik in njegovi biriči in škof in oni hlačarji na strmini, pa še mnogo skrivnih postopačev in hinavcev, vsi delajo pod enim rokavom; kajti prisegli so, da uničijo kaplana Jarneja Knaflja, in lepo darilo in odpustki od samega rimskega papeža so jim obljubljeni, če storé svojo dolžnost, tako sem slišal na tihem govoriti.“

Zaradi tega, le verjamite mi, podkupili so celó mestnega stražnika, da spušča na noč kaplana z obhajilom iz mesta. Nocoj so se utihotapili tudi oni za njim in — gorjé mu gospodu Jarneju, če jim pride domú gredé v pest. Pri Bogu je milóst, v kokrinih valovih je ni, kedar objamejo oni kterega izmed nas.“

Prestrašeni se spogledajo nató možakarji in pritrjujejo molcé tovarišu. „Prav imaš Leskovic, resnico si povedal,“ povzdigne zdajci Avnič glas. „O tem mi je omenjal tudi že kaplan Jarnej sam in me prosil, naj ga spremljam skrivaje, kedar ima v noči opravek zvonaj mesta. Zaradi tega sem vas povabil nocoj sém možakarji; kajti vém, da leži v Britofu Gašpar Rokavec.“

„Rokavec?“ ponavljajo začudjeni tovariši in kovač Gogala vpraša radoveden: „Ali se je tudi njega prijela kuga ta, iz samega pekla k nam poslana, ki nam davi najboljše prijatelje?“

„Kaj kuga, nje obvaruje požirek žganja na tešč želodec in naš plininski zrak, ko bi ga mogli in smeli vsi uživati, a budalosti kmetske in zaslepljenosti te reši le zaspanost in bojzaljivost v naši svetej stvari. Rokavec je pa pravi mož, trden kot skala in neomahljiv kakor ondi naš Grintovec, zaradi tega je pa tudi staknol in čutil nehvaležnost svojih lastnih rojakov.“

„Ubili so ga torej, ubili in mu pretipali kosti?“ čuje se zopet več glasov na en pot.

„Odgovoril bi vam s tem, da bi dejal, vi ste lenuhi in mlačneži vsi, ki se ne brigate in ne veste, kako se počuti naša stvar, niti dve uri v okrožji. Sam ti prijatelj Gogala si edini, ki postaviš v silo zanesljivega moža na pravo mesto.“

Ponosen je bil sajasti kovač te pohvale ognjenega predikanta, mrmrala pa sta ostala tovariša nevolje, menéč, naj se jima dokaže le ena sama mlačnost in protivnost občne koristi. Avnič se je veselil situacije, v katero je nalašč zapeljal svoje prijatelje, da bi dosegel toli lažje namen, kterega še v nocojšnji noči v mislih ima.

„V obče sem zadovoljen z vašim trudom“, pravi potém. „A povém vam, naše zadeve niso najboljše. Kakor nevihta tresejo sovragi na stebrih naše svete stvari, hoteč jih podreti v prah. In takova stebra sta, dobro veste sami, Knafelj in Rokavec; ona uničena, podrtó je poslopje naših idej.“

„Kdo bi uničil ona dva?“ vpraša razjarjen kovač in dvigne težko kladivo, kakor da bi hotel reči: „To železo mu ubijem v črepinjo, ki bi si upal kaj enakega.“

„Kladivo potrebuješ še nocoj, prijatelj, če si pravi mož“, pristavi zopet predikant.

„Povedati vam moram, ker ne veste, kakor sem se prepričal, da leži v Britofu Rokavec na smrt pobit. Cerkljanski župnik Oblák ga je namreč zvabil (znano vam je, da je tudi on naš skriven prijatelj) v svojo faro. Ondi je pridigoval Rokavec zadnjo nedeljo o svetih zakramentih. Jokalo je ljudstvo gineno po njegovej lepej pridigi, in to priložnost je porabil duhovnik, da je jel podučevati o svetem obhajilu v dveh podobah. Nemirni so postajali poslušalci, groženje in klici so se čuli: Luterš pridigar, ubijte ga, primite ga! Trenotek pozneje zgrabijo že kmetske pesti našega prijatelja in ga vržejo s prižnice na tla, da nezavesten obleži.

Skrivni somišljeniki ga prenesó v noči potém v Britof, in ondí umira, — če ni morda že izdihol, predno mu prinese Knafelj zadnjo popotnico, svoje blage duše.“

Gineni so bili tovariši po tem žalostnem pripovedovanji, in Leskovic je jokal kakor dete in vprašal: „Mojster naš in vodnik, kaj hočeš, da naj storimo? V smrt grem za te in za našo sveto stvar.“

„Sila še ni dobra zdaj, premalo nas je; a nekaj važnega se mora zgoditi še nocoj, če ne, smo izgubljeni“, nadaljuje Avnič. „Videli ste Knaflja in znano vam je, koga je šel obhajati. Zapazili ste tudi Sodarja in Jahača in Jelena in njihove hlapce ob bregu. Povém vam, našega Knaflja gredó čakati, in kokrini valovi molcé, če sprejmó tudi najbolj slavnega moža v svoje naročje, kakor bodo še nocoj Knaflja, — če ne preprečimo mi peklenškega namena onih malharjev.“

Tihota nastane po teh besedah. Le v roke si sežejo možakarji, in molcé poišče vsak nekaj železnega orodja za boj in brambo pripravljenega.

Ko zakrije pol ure pozneje temna noč Kokrsko dolino, stopajo skrivaje štiri podobe ob desnem bregu proti Britofu.

Drugo poglavje.

Čuj za nama strašna kletev,
V kletvi štirje kmetje!
Bes te lopí kak zbeživa,
Kmetje pa za nama!

Levstik.

Vas Britof je bila pred tri sto leti, kar je lahko umljivo, še mnogo manjša, kot je dandanes. Pavel baron Egg, posestnik Brdske grajščine v obližji imel je ondí nekaj svojih pristav in desetino pri ondotnih kmetih. Ker je bil povrh zaščitnik luteranstva v kranjskem okrožji in oseben prijatelj duhovnika Gašparja Rokavca, prinesli so poslednjega iz Cerkelj na njegovo pristavo, da bi tam ozdravel.

Že tretji dan je ležal ondí mlad, lep in izvrsten pridigar Rokavec, zapuščen od vseh. Njegov prijatelj baron z Brda odpotoval je baš o verskih zadevah na Nemško. Ker je čutil, da se je pobil hujše, kot je

mislil v začetku, prosil je četrty dan nekega kmeta, naj mu pokliče kranjskega kaplana s svetim obhajilom.

Prekrižal se je pri poslednjem imenu kmetič, kajti dobro je vedel, da je ves luterš od nog do glave ta kaplan; a vendar je tekel v mesto in govoril s kaplanom Knafeljem. Domú gredé se je pomudil pri mestjannu Jahači in naznanil temu svoj posel.

Zaradi tega smo videli že uro pozneje omenjene mestjanna v prepiru z mestnim stražnikom. A ta razpor je bil le fingiran. Sivolas čuvaj je dobro vedel, da mora videzno braniti svoje pravice; za silo pa ni nihče odgovoren.

Ravno se je isti večer storila noč, ko dospe kaplan Knafelj v Britov in izgine za skripajočimi vrati lesene kočé, v kateri je bil skrit njegov prijatelj Gašpar Rokavec.

Molcé poda poslednji desnico svojemu obiskovalcu, ko se sklone k njemu na postelj.

„Mučenik si za našo sveto stvar, dragi Gašpar“, povzame naposled prišlec besedo in sede poleg tovariša.

„Rad trpim, saj me poznaš, ko bi moje trpljenje kaj koristilo“, odgovori z otožnim glasom ranjenec, potém pa položi kazalec na ustni v znamenje, da je nevarnost v obližji. Črez nekoliko vpraša:

„Ali je komu znano, da sem tukaj, in ali te je videl kdo na potu?“

„Ne boj se, nevarnosti ni! Mnogo je kužnih bolnikov v obližji. Sumljiv ni moj pot. Celó mestni stražnik se ni mnogo branil durij odpreti po solnčnem zahodu, in najbolj uplivni mestjanje: Jahač, Jelen in še nekaj drugih govorili so zá-me in mi pomagali.“

Še bolj je zbledel bolnik pri teh besedah in pristavil potém:

„Nikomur ni upati dandanes. Varuj se, ko se vračaš domú. Meni se dozdeva tako, kakor da bi nas čakala velika nesreča. In ravno zdaj je moral odpotovati baron Egg; brez njega, prijatelj, smo pač kaplja na veji, trst v nasprotnem viharji.“

Tako je tožil oslavljeni duhovnik in omahol nató na slamo nazaj. Stoprav ko mu je zatrjeval prijatelj Knafelj, da si je izbral skrivno spremstvo, ki ga varuje in spremlja po nevarnih potih, in da je voditelj te garde orjaški in siloviti kovač Gogala in Leskovic, jako premeten človek, ktera sta ga že tudi nocój z nekimi tovariši skrivaje sém spremlila: zažarilo je Rokavcu oko in stisnol je pomirjen znancu desnico.

„Zá-te se bojim prijatelj“, pristavil je naposled Knafelj. „Ti izgubljen, uničena je naša stvar; ti si hrast, mi tvoje mladike, ti solnce, ki nam kaže pota v temoti, mi potniki v noči brez tebe.“

Med takim pogovorom pripravljal je Knafelj sveto obhajilo. Vzel je iz burze zlat kelih in ga postavil na mizo, vlil je vina vá-nj, položil na

pateno belo hostijo in blagoslovil oboje ter molil z razprostrtimi rokami nad bolnikom.

„Ali se kesaš svojih grehov in jih obžaluješ?“ vpraša potém bolnika.

Ko ranjenec molčé prikima in se željno ozre po zadnji popotnici svetega zakramenta, povzdigne mašnik kelih, blagoslovi z njim tovariša in pristavi: „Veliko si trpel in trpiš za luč resnice svete vere, užij torej ta kelih svete krvi in kruh božjega telesa, ki te naj spremi v večno življenje — amen.“

Kómaj pa ko je izgovoril te besede, s katerimi se je delilo tedaj luterancem obhajilo „sub utraque“ ali v podobi kruha in vina, začuje se zvonaj pod malim oknom strašna kletev, in kakor otročja glava težek kamen prileti v stanico, ki zbije Knaflju obhajilni kelih iz rok in pogasi svetilnico poleg bolnika. Strašen nered nastane zdajci vsled tega v koči.

„Izdana sva, prijatelj. Hiti, reši si življenje, jaz rad umrjem!“ vzklikne prestrašen bolnik, ko ga poskuša tovariš vzdignoti ter hoče odpeljati v varnejši kraj poslopja.

Med tem je šum in krik zvonaj vedno večji postajal. „Luteranca! Ubijmo ju, obesimo ju!“ čujejo se razburjeni glasovi. „Našo sveto vero nam pačijo in božjo kri pri obhajilu pijó“, kriči s posebnim naglasom krekpek moški glas.

Neustrašljiv in neupogljiv je bil kaplan Knafelj. Kakor da bi se ne bilo ničesar pripetilo, obhajal je potém svojega tovariša in ga tolažil. In ko se je prepričal, da ga ne more s seboj odpeljati, blagoslovil ga je za slovo, poljubil in objel rekóč: „Zaradi svete naše stvari greim, sicer bi me le mogla smrt ločiti od tebe. Prijatelj, če postaneva mučenika za najino sveto vero, toliko lepše drevo spoznanja in razsvetljenja požene nad najinim grobom.“

S solznimi očmi zapusti potém svojega prijatelja in še enkrat se ozre nazaj pri vratih, v znamenje, kako težka mu je ločitev od njega.

Prišedši k izhodu, zapazi, da so duri od zvonaj zaslonjene in da ga čaka gotova smrt, če pride v roko razjarjenemu sovražniku luteranstva. Zaradi tega spleže po lestvi pod slamnato ostrešje, pretrga si ondi slabi krov in skoči tri sežnje globoko dol na zemljo.

Vendar tudi tú ga opazi bistro oko našega znanca Jelena, ki je baš na tej strani stražil, da ne uteče luterski ptiček, ki se je ujel sam v nastavljeno kletko.

Strašen krik povzdigne zaradi tega Jelen in kliče na vse pretege na pomoč. A predno pritečeta izza ogle tovariša Sodar in Jahač z dvema hlapcema, izginol je kaplan Knafelj v temini ob bregu deroče Kokre.

Nepopisljiva gonja se prične zdajci za bežečim duhovnikom. Med tekem kolnejo in se pripravajo za sveto katoliško vero navdušeni mestjanje,

kdo je kriv, pa kdo, da je ubegnil ta luterski Knafelj, pa kako bi bili morali storiti in kako, da bi ga bili dobili v pest in spravili za vse večne čase tja v Kokrski tomun postrvim in rakom za večerjo. Celó oni bi ne bili več za jed potém, trdili so možakarji, kajti obležal bi jim bil črni Luter v želodeci in jih ostrupil, kakor je našo sveto vero, da je vsi škofje in papeži bajè ne morejo očistiti več.

Sedaj prisopó na obrežje kokrino in baš čujejo šum v valovih, kakor da bi bilo padlo človeško truplo vá-nje. Le še zamolkel krik se razlega v globini in kletev nekoliko višje ob lesenej brvi, ki vodi prek Kokrske globine.

„Ali si utihotapil enega Juri in ga v Kokro pit poslal?“ vpraša zdajci moški glas ob bregu tovariša, ki sém od brvi priteče.

„Branil se je za hudiča! Pa saj me poznaš, Leskovic, kdor pride v moje klešče, denem ga tudi na nakovalo pod kladivo. Tista griva Jahač je bil, čutil sem v rokah njegove proklete gosposke kosti. Niti ribe ne bodo zadovoljne z njim, in če še kdaj na suho zleze, kakor muren, če mu povodenj luknjo preplavi, zapomnil si bode, kaj se pravi naše duhovnike uohavati, kakor pirun izvoljene device.“

Tako je govoril naš znanec kovač ob Kokrskem mostu, Juri Gogala, ko je k ostalim tovarišem prihitel vesel, da je splačal sovražnega mestjana, ki mu je bil že davno trn v peti.

Komaj je izustil govornik te besede, kar mu prileti težko okovana palica v glavo, da omahne nezavesten na zemljo.

„Tu imaš plačilo za tvojo lutersko laž“, čujejo se besede potém; kajti Jahač sam je bil, ki je podrl s palico orjaškega Gogala na zemljo.

Ko vidijo tovariši, da je uničen njihov voditelj Gogala, uderó jo vsi brez izjeme v tek, in tudi katoliški mestjanje, ki še le zdaj razumejo svojo čudno situvacijo, prepričajo se, da so Jarneja Knaflja vrgli njegovi lastni prijatelji v tomun, menéč, da so ugrabili njegovega sovražnika. Isto noč je pil hladno Kokro še tudi debeluhast Matevž Krašna, ker uteči ni mogel, razjarjeni mestjanje pa milosti dajali niso.

Ko se je jelo drugo jutro daniti, prinesla je deroča Kokra mrtvo truplo Krašne na jez pod mesto in pa širokokrajno pokrivalo, o katerem so sodili ribiči, da ni nikogar drugega kot mestnega kaplana Jarneja Knaflja.

Tretje poglavje.

Zavreči v jezi ga, moj Bog ne hoti,
Ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije!

Prešeren.

Predno nadaljujemo, opisati moramo nekoliko osodo katoliške crkve v šestnajstem stoletji, to je v začetku verskih prekucij na Slovenskem.

Med duhovščino matrne crkve vseh Slovencev v Ogleji vsililo se je v tedanjej dobi mnogo gnilega. Marsikteri zanikaren in neomikan duhovnik se je vzel po protekeji plemenitašev ali lastne boljše krvi, ki je bila tedaj bolj v čišlih kot dandanes, na visoko in najvišje duhovsko mesto in uplival bolj po svojej popačenosti in razkošji na svoje tovariše, kot z lastnostmi pravega duhovnika na neomikano ljudstvo.

Prežal je dalje neprestano krvoločni Turek na južnih mejah, oviral mirno delo Slovencev in njih telesni blagor. Celó najvišji dostojanstveniki katoliške crkve morali so skrbeti več potov bolj za varnost dežele proti sovražniku, kot za njeno nrav in verski duh. Naš starina Valvasor trdi, da je bil tedanji ljubljanski škof Ravbar boljši general kot crkven knez in diplomat.

Naravno je tedaj, da se je v takem socijalnem razmerji slovenskih dežel kakor črez noč ukoreninilo luteranstvo po nezadovoljnih in več potov od višjih po krivici zatiranih katoliških duhovnikih samih. Lutrove ideje so namreč delile duhovniku mnogo osebnih svobod in bičale brezozirno toliko razvad katoliških dostojanstvenikov, ki so razprostirale zlo voljo med ubogo nižjo duhovščino in nevednim ljudstvom samim.

Take okoliščine so prisilile naposled celó jako tolerantnega ljubljanskega škofa Ravbarja, da je šel v letu 1525. na državni zbor v Augsburg in ondi povzdignol svoj prvi javni „veto“ zoper tako zvane skrivne in javne lutrovske predikante, ki zapeljujejo Slovence.

Ravbarjev protest je uplival tako mogočno na Ferdinanda I., da je razglasil še isto leto in sicer v Budi svoj generalni mandat zoper Luterance v svojih deželah in določil za vsake verske pregrehe sledeče kazni:

Kdor zasmehuje javno Boga in božje stvari, naj se obsodi na gromado. V ječo naj se vrže, kdor ne opravlja crkvene spovedi; zapre se ob kruhu in vodi, kdor se ne posti v zapovedanih postih ali kdor greši zoper katero koli crkveno zapoved. Povrh se je v tem mandatu še zagotavljalo plačilo denuncijantom verskih grešnikov.

Ta zapoved se je poslala glavarju kranjske dežele Vidu Turnskemu v sto in šestdesetih iztisih, naj jo razglasi vsem Slovencem. Kako malo je ostrašla ta ostra zapoved navdušene luteranske duhovnike in njihove prijatelje, pričuje najbolje dokaz, da je šest let pozneje (1531) Primož Truber v ljubljanskej škofijskej crkvi obilo zbranemu ljudstvu pridigoval proti coelibatu duhovščine in zagovarjal sveto obhajilo „sub utraque“ ali v podobi kruha in vina, a vendar ga niso niti sežgali na gromadi, niti zaprli, niti ni bil suspendiran „ab officio et beneficio“ katoliškega duhovnika.

Po takih okoliščinah je naravno, da se je razširila kriva vera kmalu po vsem Slovenskem in da nahajamo, kakor je znano iz prejšnjih poglavij,

celó v malem mestu Kranji in njegovej okolici že tri luteranske pridigarje, ki so bili zapeljali že polovico priprostega ljudstva.

Toliko večje je bilo tudi razburjenje med peščico katoliških mestjanov v Kranji, ker so se prepričali, da nimajo niti v crkveni niti v posvetnej oblasti dovoljne zaslombe in pomoči proti luteranstvu po domačih duhovnikih. Pomagali so si torej sami, in sicer s kijem in koščeno pestjo. Sodilo je samo ljudstvo in samo kaznovalo utihotapljene luterance. Marsikteri takov razširjevalec je izdihol dušo na crkvenem tlaku vržen raz prižnice, ali v pesteh razsrjenih poslušalcev.

Enaka osoda je doletela v cerkljanskej crkvi pri Kranji iz Kranjskega mesta pregnanega pridigarja Gašparja Rokaveca. Tudi mestni kaplan Jarnej Knafelj ni že dolgo časa zakrival svojega krivoverskega mišljenja, a razširjeval ga je do sedaj le bolj skrivno.

Zatožili so ga bili zaradi tega že več potov katoliški mestjanje pri ljubljanskem škofu Urbanu Tekstor-ji, a vedno brez pravega uspeha. Po dolgem trudu so izprosili toliko, da je bil pregnan njegov tovariš Rokavec iz kranjske okolice, proti Knaflju pa javnih dokazov do sedaj še niso imeli.

Zbrala se je torej skrivna družba katoliških mestjanov, ki naj opazuje Knaflja na vseh njegovih potih.

In baš oni večer smo videli, kako so si glavne osebe te družbe, mestjanje Sodar, Jelen, Jahač in nekaj njihovih hlapcev, videzno priborili izhod pri čuvaji in spremljali skrivaje Knaflja na Britof.

Preprijčali so se potem ti možakarji oblegajoč hišo, kjer je obhajal svojega pobitega prijatelja kaplan Knafelj, kako zlorabi poslednji svete zakramente, in ga hoteli utopiti v kokrinih valovih. Knafelj jim je samim sicer utekel, a bil po naključji kaznovan po svojem najboljšem zaščitniku, kovači Jurji Gogali. Vendar rešil se je iz mrzlih valov in že drugi dan, bila je nedelja, pridigoval je v glavnej crkvi Kranjskega mesta, in sicer prvič odločno proti sovražnim katoličanom, ki napadajo kakor volkovi duhovnika, ki si upa grajati pregrehe in naredbe zaslepljene crkve.

Poslednja Knafljeva pridiga je bila kriva, da so se zbrali še isto popoldne pri Jelenu skrivaje katoliški mestjanje in poklicali za pričo tudi svojega odločnega prijatelja mestnega sodca. Sklenoli so ondi, da se mora učiniti nekaj proti luteranstvu in zdaj posebej proti kaplanu Knaflju; kajti dokazov imajo dovolj in veljavnih.

Po dolgem besedovanji se je dogovorilo, da se pošlje deputacija k ljubljanskemu škofu, ki ga ima naprositi, naj se potrudi on sam v Kranji, da se prepriča o žalostnih verskih zadevah, in naj kaznuje ali odstrani Knaflja in njegove skrivne pomagače.

Huda kuga, ki je razsajala tedaj v Kranji in v okolici, bila je kriva, da je ljubljanski škof Urban še le prvo nedeljo meseca aprila v bodočem

letu (1555) izpolnil dano obljubo kranjske deputaciji in se pripeljal sam v Kranj ter povabil mestnega kaplana Knaflja, predikanta Rokavca, ki je bil med tem zopet ozdravel, in Avniča na sodbo. Le prvi je ubogal tej zapovedi in se opravičeval pred višjim dostojanstvenikom, poslednja dva sta pa poslala pismeno opravičevanje, a napolnjeno z luteranstvom; kajti osebno si nista upala priti v strahu pred katoliškim mestjanstvom, ki jima je s kamnanjem žugalo.

Isto nedeljo je pridigoval potem škof Urban v glavnej cerkvi jako lepo in ginljivo, o čemer celó Valvasor v svojej zgodovini omenja, proti vedno bolj razširjajočemu se luteranstvu po Slovenskem. Marsiktero omahljivo in mlačno srce se je vnelo pri tej priliki zopet za katoliško vero in obžalovalo s solzami svojo dosedanjo zaslepljenost.

In ko je izvrstni govornik konec pridige omenjal glasovitih razširjevalcev luteranstva, pridigarjev Rokavca in njegovega pomočnika Avniča, in naposled njemu samemu pri današnji sodbi nasprotujočega kaplana Knaflja, nastane strašen vrišč in nemir med poslušaleci. In ko je potem javno raz prižnice omenjene duhovnike iz cerkve izobčil, čujejo se glasovi: „Iz mesta mora krivoverec Knafelj“.

Med tem se gnete nekaj mož iz cerkve in hiti v župnijo, a ker je zaprta, ulomijo duri hotéč maščevati se nad brezverskim duhovnikom. Poslednji je pač slutil, kaj ga pričakuje, in utekel je v pravem času iz mesta.

Ko ne najdejo razjarjeni možje kaplana Knaflja, uničijo v njegovem stanovanji vso opravo in dragocenosti ter je pomečejo skozi okna na ulice. Po končanej pridigi dvignejo zopet drugi škofa in ga nesó na zlatem sedeži v procesiji po vsem mestu kričéč in pojóč: „Slava našemu škofu, smrt vsem luterancem in njihovim skrivačem!“

Tako se je končala erkvvena visitacija v Kranji. Katoličanje so bili veseli, kajti sodili so, da je zatrta za vselej luteranska ideja na Gorenjskem; luteranci pa so se prepričali, da si morajo iskati odslej varnih krajev in imenitnih zaščitnikov za svojo stvar, kajti oblasti so pokazale po dolgem času resno svojo nevoljo proti njim.

Koliko so se goljufali ti in oni, prepričajo nas bodoča poglavja.

(Dalje pride.)

N i m ó č i !

Ne! ostaviti ni móči
Očelnjave mi svetá,
Naj ponuja tudi stvarstvo,
Kar najlepšega ima.

Naj se širi čudovito
Zemeljski tam daljni króg,
Dom moj majhni večje čudo
Vendar le je božjih rék.

Najsijajnemu tam krásu
Najti meje ni očém,
Domovina kakor zvezda
Svetla je nad bleskom tém.

Ne! pogrešati ni móči
Vas, premilih mi glasóv,
Ki ste srcu, kar vzpomládi
Dih mu prvih je cvetóv.

Kaj zvenecih vseh jezikov
Zemskih mi ponosni zbór,
Govorica domovine
Zá-me je soglasja vzór!

Ne, ni móči! — tú povsodi
Prostor me pozdravlja znán,
Kitico spominov sladkih
Si nabiram dan na dan.

In med njimi najsvetejše,
Ki solzámi jih rosím,
Kakor nađeje nebeske
Po grobovih jaz sadím.

Z vsem, kar duhu je predrago
Na domovje je oprt,
Me odtrgati od njega,
Tó bi meni bila smrt.

Tukaj, kder življenje cvelo
Neizrečno mi lepó,
Kder mi slast in togo srce
Uživálo je gorkó:

Tukaj, tukaj, kder je tékla
Zibel ljubih mi otrók,
Tukaj žiti in umreti
Velečastni daj mi Bóg!

Lujiza Pesjakova.

Milko Vogrin.

Novela. Spisal dr. Stojan.

I.

Najhujše na svétu so bolečine,
Ki človek molóč jih in v solzah premine.

Mrzel veter je bril v začetku meseca majnika leta 1878. po dunajskih ulicah. Zima se je še poslavljalja od zemeljskih prebivalcev in bila v nočéh zadnji boj s preljubo, nežno pomládjo. Dnevi so sicer že postajali precej topli, drevje je poganjalo, in tam pa tam so črešnje že stale v najlepšem cvetu, a lahkoživi Dunajčan se je moral le še v svojo zimsko suknjo pridno zavijati, ako ga je tiral spanec o polnoči ali še le pozno proti jutru domú. Ostri sever je zjasnil noč pred dnevom sv. Gregorja. Zvezdice so mirno migljale na nebeškem oboku, spremljala jih je večna jim tovaršica, bleda mesečna krogla. Hrup in šum po ulicah je potihnil, polnoči je veličastno odbila ura na Štefanskem domu. Počivalo

je mlado in staro sanjaje o boljšem nadzemeljskem življenji, le tu pa tam se je poganjala hitrimi koraki kaka nočna prikazen v svoje domovje, zavijajoča se v toplo obleko pred hudim vetrom, a ne menéč se za blede luno, ki plava mirno med tisoč in tisoč zvezdami nad Dunajskim mestom ter razsvetljuje tihe ulice.

Ura je bila ravno dve. Nje glas je odmeval kakor med razvalinami starodavnih, zapuščenih gradov. Ob enem pa se čujejo krepki koraki, ki tolčejo po tlaku, kakor da bi šlo za stavo. Jek se razlega po dolgej ulici, a kakor bi trenol, utihne. Pred hišo grofa Konarskega ustavi se črna moška postava. Bil je dr. Milko Vogrin, domači učitelj pri grofu Konarskem; mož v tridesetem letu svoje starosti, visoke, lepe rasti, po svojem obnašanju in bradi bolj aristokratu podoben, nego sinu priprostih slovenskih starišev, ki si s podučevanjem kruh služi. Hlastno izylekši desnico izza suknje, v katero se je zavijal, pozvoni ter pričakuje težko vratarja, ki bi ga rešil nočne mrzle sape. In kakor se večkrat prigodi, da mora človek na to, kar najbolj želi, čakati in da mu med tem minute in trenotki dolgi, nestrpljivi postajajo, tako se je godilo to noč tudi Milku Vogrinu. Zatorej še enkrat med kletvico ves nevoljen pozvoni, in slednjič prikolovrati vendar hišni čuvaj s svetilnico v roki ter ga reši — zvonanje nevihte.

Milko Vogrin je prihajal domú z domače zabave pri velikem obrtniku vitezu Karolu Skenovskem. Vitez Karol Skenovski je bil velik bogataš. Njegovo bogastvo je vzlasti naraščalo, odkar je bil začel avstrijsko armado s suknom za plašče oskrbljevati; prej je bil priprost obrtnik na Českem. Preselivši se na Dunaj spoznaval se je z višjimi krogi, postal vitez železne krone tretjega reda za svoje obrtniške zasluge, a vsled tega občeval sevéda bolj z aristokrati nego svojimi prejšnjimi znanci in prijatelji, ki so ostali prosti, če tudi pošteni plebejci. Z grofom Konarskim se je spoprijaznil, ko je ta bil generalni intendant v avstrijskej armadi, in osobito njemu se je imel zahvaljevati za premoženje, katero mu je dohajalo večjidel le po tém, da je armado s suknom iz svojih treh tovaren zalágal. Vabil je torej grofa Konarskega in grofinjo Konarsko na vse večerne zabave, ktere je prirejal, a ne toliko iz hvaležnosti, kakor pa da diči svoje društvo z grofovskim plemstvom.

Obiteljske razmere Skenovskega bile so prav prijetne in srečne. Njegova žena Berta bila je priprosta gospá, ki ni mogla v prirojenej jej prostosti zatajevati svojega českega pokolenja, kterege se pa tudi kot pametna žena ni sramovala. Moža je osrečila z dvema otrokoma, sinom Rihardom in hčerjo Olgico. Rihard je bil že v tretjem letu svojih pravoslovnih studij, Olgica pa nežna osemnajstletná gopica, izrejena pod varstvom svoje skrbne matere, ki je ljubila otroka, kakor ljubijo prave matere svoje otročiče. Otroka sta se izrejevala v strogo nemškem duhu,

če jima je tudi bila mati prava Čehinja in oče Slovan po krvi, a žalibože ne po duhu; kajti Skenovski ni bil politik, ampak le obrtnik, ki gleda samo na dobiček in svoj prid, a ne na narodnost.

V višjih krogih je vitez Skenovski iskal le nemške znance in plemenitaše, a za slovanske krogove plemske se je malo ali celo nič brigal, sramoval se svojega českega materinega jezika in se le poganzal za pravice nemškega obrtnika in naroda, ter preziral želje slovanskih svojih sobratov. Skenovski, prej še na českej zemlji omahljiv v svojih političnih nazorih, postal je, odkar je živel na Dunaji, trd Nemeec, privrženec nemškim židovskim novinam, ker si je od njih največ dobička pričakoval.

Kakor se pa obrtniki in visoka bogata gospoda sploh le malo poganzajo za odgojo svoje dece, tako je bilo tudi pri Skenovskih. Sin Rihard je hodil v schottenfeldsko gimnasijo v šolo. Ker je pa bil sam sebi prepuščen in svoj gospod razvèn šolskih ur, godilo se mu je sprva slabo. Oče njegov prepričavši se, da sin po volji ne napreduje, poprosi ravnatelja na imenovanej gimnasiji, svojega nekdanjega součenca, naj priskrbi dečku Rihardu pridnega in zanesljivega učitelja. Osoda je hotela, da je prišel Riharda podučevat — Milko Vogrin, ki je bil tedaj filosof, ali prav za prav slušatelj iz matematike in fysike na dunajskem vseučilišči. Poduk Vogrinov je imel velik uspeh, Rihard je pod njegovim vodstvom dobro napredoval, in naposled je še Vogrin začel mlado, desetletno Olgico podučevati. In to veselo ter prijetno službo je opravljal v zadovoljnost starišev, dokler ni šel dokončavši svoje učiteljske izpite za supplenta na celovško gimnasijo.

Z veliko hvaležnostjo in dobrim honorarjem odpustil je Skenovski učitelja svojih otrok, Milka Vogrina, ko je odhajal z Dunaja, ter mu obljubil svojo pomoč, ako kdaj take potrebuje. In res, prišel je čas, da je storil Skenovski svojo obljubo. Štiri leta pozneje pride Milko Vogrin na Dunaj nazaj, in tu dobi po posredovanji viteza Skenovskega službo domačega učitelja pri grofu Konarskem.

A med tem časom se je mnogokaj izpremenilo. Olgica, mala, pridna učenka, postala je Olga, nežna gospica, lepa cvetlica v rožnem ženskem vrtu. Rihard je bil tretje leto pravnik in že resen ter samostojen mož. Z veseljem so sicer sprejeli Skenovski Vogrina, svojega nekdanjega učitelja, ali pri tem sprejemu je manjkalo one nedolžne, otroške priprostosti in otročje udanosti, ki nam tako ljubo déne, ako jo vidimo med učenci in njih učitelji.

Razvidno je, da je z grofom Konarskim zahajal tudi Vogrin na večerne zabave k vitezu Skenovskemu. Tudi ta večer je bil povabljen grof Konarski s svojo soprogo in z Milkom Vogrinom, ali šel je kot grofov zastopnik Milko sam, ker je grofinjo hudo glavobolje nadlegovalo, a grof

sam ni brez grofinje zahajal na plesne zabave, kakoršna je imela biti v sredo večer pri Skenovskih.

Z veliko radostjo se je odpravljal ta večer Vogrin na odhod. Domišljeval si je, kako se bode zabavljal, s kom plesal, kako izborno vodil četvorko in izumeval jako zamotane figure na veselje svoje in drugih plesalek. Kdo izmed Vas, dragi bralec in bralka, še ni premišljeval, kako se hoče to ali ono noč, katero je Musi Terpsichori posvetil, zabavljati? Kako hoče biti vesel in poskočen! Kdo izmed nas še ni pričakoval na plesišči najboljše zabave in nežnega veselja za okó in duh, a drugi dan je moral z glavo majaje reči: Varal sem se; vse je ničevo; škoda za denar, noč, čas in zdravje! Kteri moški cvet še ni čutil hude, s svojimi železnimi prsti v globino srca segajoče bolezni, ki jo slabi zemeljski sinovi nazivljemo ljubosumnost, ko je videl po dvorinah, čvetočih od ženske in moške lepote, kako si stiskavajo roke, kako si šepečejo na ušesa, kako sumničijo in ogovarjajo jeziki eden drugega, da bi iztrgali plesalki iz srca udanost do svojega tekmeca in jej zasadili svojo Amorjevo puščico v kri in srce. Marsikdo je že to občutil, in bolela ga je drugi dan in še dalje naprej glava in — srce. In tako je bilo tudi ubogemu Vogrinu, ko je hitel ob dveh po noči domú ter hotel s hitrimi, močnimi koraki in kletvijo pred svojim domom dušek dati — notranjej svojej burji in nevihti . . .

Stopivši v sobo, napravi si luč. V največjej naglici sleče si rokavici, a ne da bi jih mirno na mizo položil, vrže vse tja na stol in tla: rokavici, klobuk, plesne rede, beli ovratnik in frak.

„Tukaj ležite, jaz vas ne oblečem več. Nočem več nositi obleke, v kateri toliko grenkobe in žalosti trpim. Zakaj sem šel tja in gledal, kako me vse prezira, ker sem le ubog domači učitelj, ker nisem . . . nič? Zakaj sem ostal tako dolgo med onimi, ki mislijo, da nimam kot plebejee pravice prihajati v višje plemenitaške kroge? Dà celó moj narod, moj jezik se mi je oponašal, in mi — Slovenci bi naj ne imeli sploh pravice in sposobnosti zahajati v take visoke, olikane družbe?! . . . Kaj mi je bilo storiti? To slišati, šel sem, poslovivši se pri onih, ki nežje čutijo, kakor trda, neotesana magyarska grča, nadporočnik Benda.“

Tako je govoril Vogrin v svojej sobi, sam, čisto sam. Komu bi naj tožil svoje gorje? Zapuščen se klati po svetu, nima stalne službe, živí o tujem kruhu, pri tujej mizi, in to zakaj? Kdo vé to vprašanje rešiti?

„Mnogo mojih vrstnikov in součencev imá dobre, stalne službe. Mnogo mnogo mojih nasledovalcev živí o svojem stalnem kruhu, in jaz, kaj pa jaz? Jaz služim hlapčevsko službo, ne koristim niti narodu svojemu, niti domovini, niti državi. Moj poduk pada na nerodovitna tla. Visoka grofovsko gospoda misli, da jej že zadostuje ime in kri plemenita,

a znanstvo in nauki so njej nepotrebni, in po teh nazorih odgojuje danes tudi deco ter gleda zaničljivo na učitelje. Tako sem hlapec tujim ljudém!“

To premišljevanje ga je užalilo. Prvokrat se je čutil po tem večeru — samega, zapuščenega. Srce mu je hrepenelo vèn iz ozke sobice nehoté tja v dvorano, iskalo je tam kraljico celega društva, nežno cvetico, ki je s svojo lepoto in svojim duhom očarovala bližajoča se bitja. Vsi so kar strmé zrlí v to krasno rožico in se spogledovali šepetaje si na uhó, kakor sivi staréki pri Heleninem prihodu na trojanskem obzidji:

„Nikdo ne čudi se več Trojancem in smelim Ahajcem,
Žensko za tako da se med sabo prepirajo kruto!

Veneri slična je vsa od temena krožno do pete.“

To krasno lepoticó Olgo izbralo si je srce hrepeneče in jo privedlo k žalujočemu Vogrinu.

„Kako lepo, kako krasno bi bilo sedeti z njo pri svojem domačem ognjišči, pomenkovati se o preteklih časih in nadepolnej bodočnosti! Kako bi jo ljubil, častil, negoval njo, ki je dika in kras — vsega ženstva! Pripovedoval bi jej, da sem domá na obalah Vrbskega jezera pri Celovci, v borney kinetskej hišici blizu tam, kamor misli zdaj v kratkem iti z materjo zdravít se. Slikal bi jej one čase, ko sem se šolal v Celovci, kako sem se potém kot dijak v Ljubljani navduševal za narodno našo slovansko stvar, kako smo ljubili, častili in povzdigovali svojo domovino, kako gojili ljubezen do zapuščenega svojega naroda! Z njo bi se spominjal onih sladkih uric, ki sem jih preživel v njenej družbi kot nje učitelj, in tožil bi jej o mučnih časih v Celovci, kjer sem kot supplant . . . kaj sem storil . . . razodel svoje notranje mišljenje in ljubezen do svojega jezika in naroda. O vsem tem in mnogo drugem bi jej potožil, in njeno pomilovalno okó bi mi cétilo hudo zaudane mi rane, ki še zdaj pečejo . . . tako hudo pečejo, da me delajo hlapca, ki ne more svojih sužnih verig raztrgati in si priboriti one zlate svobode, da bi rekel: To je moj dom, to je moja miza, moje ognjišče!“

Zadnje misli vzdramijo Vogrina iz lepíh sanj, ali kaj pomaga, da je vse le pena, ki se razkadi, ako v njo popihneš. Zlate gradove si kuj na nebó, ali strašna realnost vrže te globoko v brezdnó, iz kterega se le moreš sam s svojo močjo rešiti.

Nežna cvetice Olga je prikovana, kakor začarana devica, z zlatimi verigami na visok grad. In ti Milko Vogrin, ti si sicer doktor modroslovja in tudi častnik rezervni s sabljo in portepéjem, ali z vso svojo doktorsko učenostjo in hrabro sabljico si je ti ne pridobiš, niti na njo misliti ne smeš, dokler nimaš iste trdne podlage, ki jo imenujemo samostalnost v družbi človeškej. Kakor Archimedu, tvojemu častileu, manjka tudi tebi stojala, s kterega bi poskušal vzdignoti zemljo iz njenih tečajev!

Tako filosofuje naš dr. Milko Vogrin. Uzrokov je imel pa tudi zató. Nocojšnji večer je bila proti njemu Olga nepričakovano prijazna; govorila je tako milo in ljubko z njim, da bi lahko po njenem obnašanju sklepal na čudno notranjo pretvorbo in udanost. Je-li pa vse to rés le posledica njenega nagnenja, in ne prirojena in prirejena prijaznost, ki se tolikokrat opazuje v mestnih salonih ter slépi svet in sebe? Vsega tega si Vogrin ne more tolmačiti, in Olga mu je postala hipoma velika uganjka. Ali tako nedolžno bitje ne more várati! Srce mu pri tej misli radosti vzkipi, čuti se novorojenega, polen ljubezni, sreče, blaženosti. Iz miznice potegne svojega ljubega tovariša in spremljevalca na svojem potovanju po tej trnjevej dolini zemeljskej, svoj predragi dnevnik, ki že sodrúže mnogo žalih mislij in temnih spominov. A zdaj mu zasveti zvezda prelepe bodočnosti, in v tej blaženi sreči hoče tudi njemu sporočiti, kar je čutil nocój, ko je z njo govoril, in kár čuti zdaj zapuščen v osamelej sobici. — —

Med tem ko izliva Milko Vogrin svoja čutila v peró in si olajšuje pisanjem srce, spravlja se gospoda pri Skenovskih na odhod. Vsi se krožijo okoli gospodinje Berte in lepe nje hčerke Olge. Najprijaznejše in najtežje, zatorej pa tudi najbolj nazadnje, odpravlja se plemenita rodbina ogerska Benda.

Gospod baron Arnold Benda, mož kakih šestdeset let, je velik posestnik in grajščak na Blatnem jezeru. Znane so bile nekđaj po vsem Ogorskem njegove vinske gorice, ali vsled denarne izgube leta 1873. se je njegovo imetje skrčilo, in komaj da še živi po zimi na Dunaji v lastnej, a zadolženej hiši, po letu pa na Blatnem jezeru pri svojih vinogradih. Arnold Benda je bil srečen oče dvojih otrok. Sin Robert bil je mož nekaj érez trideset let in nadporočnik pri 7. huzarskem polku. Hči Jelica pa je že bila omožena z baronom Paczonyjem, precej zadolženim ogerskim magnatom.

Staro prijateljstvo je združevalo obitelji: Skenovski in Benda. Želja je bila, da postaneta Olga in Robert mož in žena. Skenovski je želel to s svojega stališča, ker bi bil rad svojo hčer oddal — baronu in povrh še bogatemu plemenitašu, kakor je sam mislil, in Benda je zopet zá-se pričakoval, da si po tej zvezi opomore svoje slabo gmotno stanje. Sin Robert bi imel hitro, ko bi po ženitvi doto svoje žene prejel, vojaškemu stanu slovó dati in prevzeti zadolženo posestvo z grajščino vred na Blatnem jezeru.

Razumljivo je torej, da je postajalo občevanje med obema obiteljima vedno ožje, in da se je vedel Robert Benda proti Olgi celó po domače. Na vsako domačo veselico ste se obitelji vzajemno vabili, in tako je bilo tudi nocój.

Skenovski je namerjaval svojo soprogo s hčerjo vred poslati na Koroško v kopel „Poreče“ ob Vrbskem jezeru. Tam si je bil pred dvema letoma kupil malo ali prav vkusno v švicarskem slogu zidano villo, s sadnim vrtom in lepim parkom ozaljšano. Letos se je odločil soprogo, ker je bolehal, takoj že meseca majnika s hčerjo Olgo tja poslati. Rihard bi se imel še le po dokončanem poletnem tečaju, kakor druga leta, tja podati, a sam si je navadno izbral drugo polovico meseca julija za svoj počitek, tako da je s sinom skupaj villo na Vrbskem jezeru obiskaval in tam do konca avgusta prebil, mati z otrokoma pa je sploh do meseca oktobra na deželi ostajala.

Nocojšnja zabava je bila nekakov „valete“ ali veselica za slovó. Povabilo se je bilo mnogo odlične gospode, med njimi v prvej vrsti sevéda baron Benda s soprogo in sinom Robertom, ki je slul v ogerskih salonih dunajskih za dobrega plesalca in dvorljivca; kajti vedel je vsako zimo priti na Dunaj v garnisono, če ravno ni tú imel 7. huzarski polk svojega mesta. Povabljena je bila tudi, kakor nam je že znano, obitelj grofa Konarskega z domačim učiteljem dr. Milkom Vogrinom, ali ta pot je moral zadnji zastopati svojega gospodarja in grofinjo.

Kazalec na uri se je že četrtočasnik sukal po polnoči okoli svojega sredotočja, in juterna zora je že žarila na vzhodu nebó in vabila zemeljska bitja, naj hité pozdravljat blaženo solnce, ki vstaja novorojeno iz Okeanovega valovja: ko je jemala zadnja gospoda od Skenovskih in Muse Euterpe slovó.

Poslavljajoč se ogovori Robert Benda kraljico celega društva: „Gospica Olga, žal mi je, da se moramo že raziti. Marsikaj bi Vam še imel razodeti, kajti poprej ko je bil še tukaj oni plebejec, Vogrin, ali kako se že zove, nisem Vam mogel skoró ničesar povedati in važnega razkriti; vedno Vam je stal za petami ta nesramnež, in tudi Vi ste mu bili tako prijazni, kakor da bi bil človek naše vrste in ne neomikan prosták.“

Pri teh tako ošabnih besedah zarudi Olga v lice, a da bi svojo zadrego zakrila, mahlja s pahljačem in odgovori mirno v tla gledajoča:

„Z gosti mora biti vsak človek prijazen, gospod nadporočnik; sicer jih ne vabi k sebi, ako bi se potém proti njim ošabno obnašal.“

„Ali taki ljudje, priprosti učitelji, se sploh ne vabijo,“ pritegne Robert srdito.

„To so storili moj oče, in ne jaz; in dr. Milko Vogrin je povrh dober naš znanec od davna že. Jaz sama sem ga nekdanj čislala kot svojega učitelja, a zdaj ga spoštujem in cénim kot človeka.“ Naglašujoč besedo „človeka“ pogleda Olga na ravnost Robertu v oči in nadaljuje: „Njegovo obnašanje je po vsem fino in izborno, njegovo govorjenje premišljeno in duhovito, tako da se ga človek nikdar ne naveliča.“

„Ako je prazno in puhlo govorjenje o vzgoji, o svobodi, o neslanem slovstvu in kaj še vse takega, zarés duhovito, po tem takem Vam sevéda njegova družčina ne preseda,“ odvrne Robert razjarjen, da si upa Olga, njegova bodoča nevesta, zagovarjati Vogrina, ki mu kot Slovenec — njemu kot Magyaru že bode v oči; in povrh se še pa v Vogrinovih žilah ne pretaka ona blažena plemenita kri, ki daje človeku še le pravico občevati z gospodo, ktorej se prištevate obitelji baron Benda in vitez Skenovski.

Robert bi še bil mnogo gorkih gospici Olgi povedal in nad Vogrinom svoj žolč izlil, a k sreči ga pokličejo stariši na odhod.

Njegova mati, gospá Amalija Benda, približa se namreč rekóe: „Zdaj je skrajni čas, da končamo preveseli večer, Olga in Robert. Vaše dvorljivo obnašanje, gospica Olga, in zarés gospodinjsko vedenje Vam dela mnogo časti, in vidi se, da bodete kaj izvrstna gospodarica. Vsi so bili kar zamaknjeni v Vašo prelepo prikazen, o Vašej vsestranski skrbi, vzlasti o Vašem prijaznem vedenju proti vsakemu brez izjeme.“

„Take hvale ne zaslužujem. Storila sem, kar stori vsaka domača hči pri takej priložnosti,“ odvrne sramežljivo Olga, in po strani na Roberta gledajoč dostavi: „Ali še to se mi šteje v greh!“

Zadnje besede je k sreči gospá baronovka preslišala, kajti nadaljevala je: „Torej moja draga, ljuba Olgica, prelepo hvalo Vam še enkrat izrekam za ta večer! Okrepčajte se na deželi in ozdravite popolnoma svojo mater. Morda pridemo tudi mi v Poreče na Koroško Vas obiskavat, zakaj na Blatnem jezeru ne bodemo letos vsega poletja preživeli, osobito ako dobi Robert svoj zasluženi odpust na mesec dnij. Na svidenje!“ in pri teh besedah poljubi Olgo dvakrat v lice.

Robert se potém Olgi molčé prikloni, ona pa odzdravlja mirno in ponosno stojéč, podá kar mehanično Robertu roko, da jo v slovo in zahvalo poljubi, in prezirajoč ga oklene se njegove matere, katero spremlja do vrat, kjer se še tudi od drugih gostov posloví. —

Ko se je družba razšla, vrnejo se Skenovski počivat. Tudi Olga se ni dalje razgovarjala niti z materjo niti z očetom o uspehu nocojsnje veselice kakor druge krati, temveč ljubeznivo se poslovivši od starišev, šla je v svojo spalnico k počitku.

„Kaj le imá nocoj Olga, da je tako malobesedna,“ opomni oče Skenovski proti svojej soprogi, spravljajoč se počivat.

„Trudna je od velikega govorjenja in mnogega plesa, kajti ura je že davno tri odbila, in tako nežno bitje potrebuje hitro počitka,“ zagovarja Olgo mati njena, dobro vedóč, da je bilo Olgino obnašanje proti Robertu na zadnje malo izpremenjeno.

„Tudi drugekrati je toliko plesala in bila vesela do zadnje minute, ali nocoj se mi vidi, da se še od Roberta prijazno poslovila ni. Tudi se

mi dozdeva, da je postala zadnjo uro, hitro ko se je bil gospod dr. Vogrin poslovil, bolj otožna in zamišljena.“

„To ni res, moj ljubi Arnold“, odvrne hitro njegova soproga. „Jaz sem jo opazovala celi večer, in bila je nocoj sploh manj vesela, nego druge večere. Tožila mi je že zjutraj, da jo boli glava, in to bode tudi uzrok, da ni ohranila nocoj do konca svojega navadnega veselja.“

Ker nista mogla roditelja po tako hrupnem večeru hitro zaspati, govorila sta o raznih stvaréh. Predmet vsemu pa je bil, kakor je to navada po domačih veselicah, razgovor o razmerah posameznih gostov in o njihovem vedenji. Tudi o Vogrinu se je govorilo, vzlasti o njegovem finem obnašanji in govorjenji.

„Gospod dr. Vogrin je nocoj kaj izvrstno zastopal svojega gospoda grofa in grofinjo,“ nadaljuje razgovor gospá Berta po kratkem molčanji. „Razveseljeval je celo društvo, da ga je bilo veselje gledati, in četvorko je vodil tako premišljeno, da so se mu vsi čudili. Z njim je Olga mnogo plesala in se dobro zabavljala. Tudi Rihard je bil vedno pri njem.“

„To mi ravno ni prav, da je Olga toliko z njim občevala; kajti baron Robert, ki se tako s svojim plemstvom ponaša, ne bode zadovoljen, če se njegova bodoča . . . nevesta z drugimi, in to nižjimi bolj kakor z njim zabavlja.“

„Tega ni Olga nikakor storila,“ odgovori mu žena odločno. „Sicer se pa Robert Benda rés preveč ponaša s svojim plemstvom in s svojim magyarskim narodom. On méni namreč, da je le njegov narod največje veljave, in da so drugi le od božje in magyarske milosti odvisni. Nemeec še malo velja pri njem, a veliko tudi ne; Slovana pa kar ne more in ga psuje pri vsakej priliki, če ravno vé, da sem jaz sama rojena Čehinja in da ljubim svoj česki kakor ves slovanski narod. Tudi gospoda Vogrina ne more trpeti, ker je Slovenec in se poganja včasih za pravične zahteve svojega rodú.“

„Ti se preveč vznemirjaš zaradi tega, ljuba moja. Meni je vse eno, ali je kdo Nemeec, Magyar ali Slovan. Pri obrtniji se na to ne gleda, temveč meni je tisti najljubši, ki promptly in najboljše plačuje in največ premore. Bi li jaz ne bil na to gledal in ne bi smatral imetka in denarja za najboljšo narodnost, ne imeli bi tega, kar imamo.“

Imetek moj pa se tudi pripoznava in visoko ceni. Baron Benda, ta precej premožni magyarski grajščak, želi, kakor ti znano, mojo Olgo za sneho, in meni samemu je tudi ljubo, ako postane moje dete baronovka in bogata grajščakinja, če tudi magyarska. To je zdaj ona misel, s katero se vsak dan bavim, in stvar bode v kratkem dognana. Robert Benda, nadporočnik, izstopi kot stotnik iz vojaške zveze, prevzame posestvo in grajščino na Blatnem jezeru, in moja Olga, dobivši lepo doto, bode srečna soproga z njim.“

„Lepi so sicer tvoji načrti, ali jaz jih nisem kaj vesela,“ odgovori mirno gospá, listajoča po knjigi, ktero je začela ravno čitati.

„Sevéda, vi ženske imate vedno nekaj ugovarjati. Zakaj bi ne bila mojega načrta vesela?“ vpraša jo malo nevoljen Skenovski.

„Zató ne, ker delaš račun brez gospodarja, in gledaš, da bi bil zet bogat in visokega plemstva, najrajši kakšen grof, ali na to pa ne pomisliš, kaj poreče k izbranemu ženinu dekle, ki naj z njim celo svoje življenje živi! Prva stvar je sreča in zadovoljnost zakonska, ne pa denar.“

„Ti govoriš o sreči in zadovoljnosti zakonskej, a ne pomisliš in ne véš, da je denar glavna podlaga zakonskej sreči! Ali bi bila midva tako srečna in zadovoljna, ako bi pomanjkanja trpela?“ pristavi zmagonosno gospod Skenovski.

„Ali bi pa bil najin zakon tako srečen, in bi li bila midva tako zadovoljna, ko bi naju ne vezala prava ljubezen?“ vpraša naglo Berta svojega moža in ga iskreno poljubi. „Glej, prva podlaga vsej sreči je ljubezen, ki vse vlada in osrečuje; ona je ista nevidna moč, ki nerazrušljivo veže ženo in moža. Kjer prave ljubezni manjka, tam ni sreče in božjega blagoslova.“

Z malim sva začela. Bil si majhen obrtnik na Českem; tam sem te jela spoznavati. Srčna ljubezen je naju v zakon zvezala, in ta zakon je srečen, in blagoslov božji je vladal nad njim. Imava dvoje otrok, in to pridna in ubogljiva otroka. Ti si veliko prigospodaril, postal si vitez, ker si obrtnijo toliko povzdignol, in naša hiša je spoštovana in čislana...“

„Od tega pa naj tudi otroci nekaj imajo,“ seže jej naglo soprog v besedo. „Sinu se ne bode treba tako ubijati, kakor meni. On konča svoje pravoslovne studije in prevzame potém vodstvo mojega gospodarstva pod mojim varstvom. Olga naj postane baronovka in grajščakinja ter srečna žena, saj jo gotovo veže ljubezen do Roberta in njega do nje. Jaz sem se o vsem tem dogovoril z očetom baronom Bendo, in tudi sin njegov Robert že vé o tem in je prav vesel. Zatorej upam, da mi Olga in z njo ti ne bode te ugovarjali, kajti moja skrb za vso hišo in otroke ti je dovolj znana.“

„Ali si že z Olgo o tem govoril?“ vpraša zdaj mati vsa v skrbéh.

„Ne, ker se mi ni zdelo potrebno. Kar odločim jaz, to bode ubogljiva hči, kakor je Olga, tudi rada storila. Sicer pa lahko ti o njenej nagnenosti pozvéš in jej ta moj načrt naznaniš. Volja moja naj bode njej in tebi povelje.“

„Se-li ima ta zveza z Robertom že tako hitro izvršiti?“

„Vsej stvari nič ne nasprotuje, kakor sem se nocoj pogovarjajoč se z gospodom Bendo prepričal, in naznanjam ti zdaj kot gotovo, kar sem ti prej le mimogredé kot svojo domnevo omenjal.“

Po letu ko pridemo k Vama v Poreče, bode lahko zaroka, in v jesen ko se vrnemo z dežele v mesto, se naj poroka vrši. Baron Benda namerjava namreč priti v Poreče in čez poletje tam ostati. Tudi Robert si prosi odpusta za eden mesec ali dva, in hoče ta čas z nami preživeti.“

„Kako pa da mi nisi tega prej naznanil“, vpraša začudjeno gospá svojega soproga, oponašajoča mu z glasom, da ni lepo jej kaj takega zakrivati.

„To ni bilo mogoče, ker še tega sam nisem prej vedel. Nocoj sva se še le z baronom o tem na tanko zmenila in stvar do tja dognala, kakor si slišala. Baron je začel sam o tem govoriti, in zdi se mi, da mu moje prijateljstvo vedno ljubše postaja, in da bi je jako rad s poroko najine hčerke in svojega Roberta utrdil.“

Soproga ni možu po teh besedah več ugovarjala, ampak začela dalje čitati, da bi si misli razgnala. Skenovskega pa je spanec posilil, in konečno je trdo zaspal.

Smrtna tišina nastane; le močno dihanje spečega soproga dramilo je nočno tihoto. Mati je ugasnola luč, ker ni mogla dalje brati, a tudi zaspati ni mogla, kajti njeno sree ni mirovalo. Razne misli so jej po tem pogovoru rojile po glavi. Mislila je na svojega ljubega otroka, kterega bi naj tako naglo izgubila, na svojo drago Olgo, ki je še neizkušeno osemnajstletno dekletce, in bi naj prišlo temu, nikakor ne nežnemu baronu v roke. „In morda ga še ne ljubi, saj mi ni nikdar kaj takega o njem govorila, dà še ne omenja ga rada!“

Takó premišljujočó vleče jo tja k svojemu otroku. Radovedna je, ali že Olga spi ali ne. Morda jo še glava boli, ali pa bije notranji boj s svojim srcem, kajti gotovo jej je Robert o vsem tem že govoril. Zakaj pa je bila nazadnje tako pobita, dà celó žalostna?

Mati je ugonila misli in čute svoje hčerke. Olga se je dospévši v spalnico vrgla tja v naslonjač in začela ihteti. Bolele so jo v sree srdite besede Robertove in njegovo obnašanje proti njej. Robert ni vedel, da je žalil Olgo z vsako hudo besedo, ktero je le govoril o Vogrinu. Zmerjal ga je, imenoval ga priprostega ubožca in reveža, ki le toliko ima, kar mu dobrovoljno ljudje podajajo, ki nima stalnega mesta in ga tudi ne bode dobil, zató hoče že on — Robert Benda skrbeti. Vogrin ne zasluži službe cesarske, ker je v svojih pogovorih premalo domoroden, in se celó drzne svoj narod, ta ničvredni narodič slovenski, ali kako ga že imenujejo, ki obstoji iz samih poslovenjenih Ogrov, Nemcev in Italijanov, zagovarjati ter druge narode psovati!

Tako nekako je pobijal Magyar Robert Benda dr. Vogrina, našega mirnega, plemenitega rodoljuba, pred Olgo. Sumničil ga je zmožnosti do najnesramnejših del in mu oponašal njegov obskurni rod in rojstvo.

Robertove besede so delale nasprotni upliv in utis v Olginem srci. Robert je želel Vogrina pri Olgi očrniti, a on se jej je le še bolj omilil. Robert je hotel zaprečiti njeno občenje z njim, a ona je še bila bolj prijazna proti Vogrinu. Robert je hotel, da Olga sovraži tega plebejca, a njej je tem bolj dopadalo Vogrinovo vedenje, govorjenje. Milkova osoda jej je bila znana, in ona je čutila z njim težkočo vsakdanjega življenja in hude udarce njegove nemile sreče. Od tega večera se je začela zá-nj bolj zanimati; še le zdaj je spoznala na tanko razloček med Robertovim in Vogrinovim značajem. Ljubila je kot desetletna deklica v Milku Vogrinu svojega učitelja, a zdaj ga je spoštovala kot človeka. Spoznavala je njegove lepe lastnosti in si na tihem mislila, tak mož bi znal osrečiti deklico, tak značaj je potreben, da cvete sreča v zakonu. Med tem ko so se jej lastnosti Robertove vedno temnejše in grše dozdevale, svetila se je krepost, značaj in človekoljubje, nežnost in rahločutnost Vogrinova, ter jo zá-se navduševala.

Kakor zatemni juterno solnce s svojimi zlatimi žarki zvezdice na nebu in prežene ves mrak in temoto, tako je pregnalo Vogrinovo solnce kreposti v nežnej deklici vso nagnenost do Roberta, in zatemnilo v njenej duši vse misli o navideznolepih lastnostih Robertovih. Vogrin je bil Olgi solnce, po katerem se je, kakor solnčnica v naravi, nadepolno ozirala in si ga želela ná-se potegniti ter se vekomaj greti o njegovih blaženih žarkih.

Tako je Olga žalujè premišljevala. Misli na Roberta bile so polne srda in jeze, na Vogrina polne ljubezni in pomilovanja. Zidala si je neizkušena deklica zlate gradove v oblake, kovala si zvezde svoje prihodnosti na nebó. Kaj bi vse storila za Milka, kako bi mu mogla pomagati, da bi postal samostojen, da bi dobil plačilo za svoj trud, za svoje studije, za blage nazore! Dala bi mu najboljšo službo, postavila bi ga za profesorja v največjem mestu, najrajši sevéda na Dunaji; želela bi, da bi učil takoj kot učena glava na vseučiliščneji stolici ter postal imovit, poznan, zaslužen mož! In kaj bi bilo potém z njo? Ali bi je ne mogel osrečiti Milko namesto osornega Roberta, ki jo je nocej tako žalil? — — —

Ta večer jej je bil Robert že naznanil, kako se on čuti srečnega poleg nje. Omenjal je, da bode prevzel posestvo in da se hoče v kratkem oženiti, želi si pa le tako blage ženice, kakor je Olga. Le take lastnosti in take razmere, kakor so njene, sevéda le gledé na doto, zamorejo ga osrečiti! Ima jej neko skrivnost razodeti, ki odloči obéma prihodnost, a zdaj še ni vse dognano, da bi se že mogel jasno in odkritosrečno z njo o tem pogovarjati.

Iz vsega tega je Olga lahko sklepala, kaj jo pričakuje, da jo misli Robert snubiti, da bi naj postala grajščakinja tam na Ogerskem, tam na Blatnem jezeru. Ona bi naj bila žena možá, ki vse sovraži, kar ni višjega

ali vsaj baronovega plemstva. Ali tak mož, pride jej nehoté na misel, bi lahko enkrat tudi njo preziral in jej metal v oči, da nima plemenitih pradedov, da je oče le vitez po cesarskeji milosti, sicer pa priprost suknár. Tega ne, tega nikdar! „On ne ljubi mené, ampak moj denar, moja doto,“ vzdihne naposled; „mene bi radi le prodali, in oni me kupili, da jim rešim posestvo in obstanek, jih rešim denarstvenega propada!“

Uboga deklica je dolgo slonelá tako premišljujoča. Trudnost in zapanost jo konečno posili, in ona lahno na naslonjači zaspi. Sanjala pa je čudne sanje:

„Stála je na robu velikega jezera. Gledala je v temno, zeleno vodovje. Dna ni bilo videti. Valovje jo silno bučalo ob skalnati breg. Na enkrat pa zagleda med valovi neko stvar. Bilo je truplo. Valovje ga je gnalo proti skali, kjer je ona stála. Vse krvavo in pobito pljuskejo ga valovi vèn na obrežje. A ono ni bilo mrtvo; gibalo je roke in noge. Slednjič se vzdigne. Prikazen se jej zdi znana. To je — to je — on, to je — Milko . . . Vogrin.“

Samega strahú se je Olga vzdramila ter vsa omamljena klicala: „To je — on, to je — Milko . . . Vogrin.“

Pri teh besedah vstaja, širi roke, hoče nekaj objeti, a zdaj izpregleda — in pred seboj vidi stoječo — svojo mater.

Mrkla luč je obsevala blede, prestrašeno Olgino lice. Mati jo prime za roko in jo pritiska k sebi prašajóč jo: „Kaj ti je, moje drago, ljubo dete? Vzdrami se Olga, jaz sem! Ali še ne spiš? Zakaj nisi v postelji, in še zdaj oblečena!“

Tako je stavila mati vsa prestrašena še mnogo vprašanj svojeji Olgi in jo tolažila.

„Dobro sem storila,“ mislila si je potém sama pri sebi, „da sem šla gledat, ali že dekle spi.“ Ko sta namreč gospod in gospá utihnila, in je bil soprog zaspal, ona pa ne spati mogla, premišljala je dolgo o osodi svojega otroka, konečno pa vstala in šla gledat v Olgino spalnico. Zadrždi se, ko vidi luč goreti, Olgo pa še oblečeno ležati na naslonjači. Nekaj časa jo ogleduje, ali glej, na enkrat se vzdigne in hiti njej v naročje, klicajoča imé: „Milko . . . Vogrin!“

V kratkem se je Olga zopet zavedela, mati jo je spravila v postelj, jo iskreno poljubila, ugasnola luč in se podala v svojo sobo, zadovoljna da je spravila otroka k sladkemu počitku! —

(Dalje pride.)

Na planini.

I.

Črez sólnečno plan blestèc hiti
 Studenična vodica
 In mnóga tám lepó dehti
 In sevita se cvetica.

Pa vendar ni studéneo tó
 Ki pred menój vali se
 Pa vendar ni poljé ravno
 Ki pred menój žari se!

Deklétnice sem presrečno jáz —
 Kakó bi pač ne bilo?
 Saj njéga ljubim večno jáz
 In z nevtéšljivo silo.

Oj srčice mladó, skrbno
 Ravnína si prostorna
 Po tébi pa žari svetló
 Ljubezén se uzórna!

Krasán je on, kot solnéni svít
 Ko v zóri se prižiga
 In ljub in zvest in plemenit
 In mlada moč krasi ga.

Brez njéga — kaj počéla bi
 Kakó bi li prestála?
 Oh! vekomáj trpéla bi
 In vekomáj plakála!

Zató zató pa ljubi mój
 Udán mi ti ostáni
 In ti stvaritelj nad menój
 Lepó mi ga ohráni!...

II.

Po daljnjej planini razliva morjé
 Mogóčno se zóre jutranje —
 Le blésti, le blésti mi ravno poljé
 In vzbujaj veséle mi sanje!

Mladénka na tébe upiram okó
 In rádot blesti mi nebéska
 In tudi oh tudi tó srce mladó
 Polnó je jutranjega bleska!

In kakor da nisi planína mi ti
 V veselji se méni dozdevá
 In kakor da zóra jutranja to ni
 Ki zémľjo pokójno obseva!

Na srčice moje razlila se je
 Prekrasna, blestéča svetlóba
 Pred njo pa temina zgubila se je
 In tudi zbežála tesnóba.

Na tébe ljubimec, na tébe spomin
 Budi se mi v srci plamtéčem
 Ljubézen žari se iz njéga globin
 In dviga se v svitu blestéčem.

In krasno po bitji se celem žari
 In mlado veselje mi vstaja —
 Oj pač ga nikjeri krasnejšega ni
 In z vencem me jasnim obdaja.

Zató pa, zató pa le blésti lepó
 Planína pred mánoj ležéca,
 Saj srce sí mójje, oh srce mladó
 In zóra ljubáv je goréca!

Popotni spomini.

Spisal Igo Kaš.

I.

V Ercegovino.

Bilo je o kresu leta 1879.

Bolehen sem se ob palici plazil do pošte, kjer so se popoldne navadno zbirali mladi tržanje: kajti kavarne nismo imeli in — na pošti se je nahajalo dosta novin, ktere smo ali „bona“ ali „mala fide“ prebirali. —

Ravno danes ni poštni voz prišel ob času — in težko smo ga pričakovali, sedeči v senci na kamenitej klopi pred hišo.

„Zdaj pride!“ vzklikne veselo moj drug, ki se nežnega listka z daljnega Dunaja nadeja.

„No, hvala Bogu! V tej vročini še dalje čakati, naj se vragu ljubi, meni ne!“ dé neki drug — in mali voz postoji pred nami.

Zaklop se odpre: ena vreča, dva predéla, — drugega nič . . .

Med časom, ko poštar ureduje ter napisuje, kar je potreba, odveže in odpečati nekdo vrečo ter polaga pisma na mizo.

„Za Tebe nekaj, Igo!“ —

„Za mene? Čudo, da še kdo misli ná-me“ — in primem list. —

Kaj je bilo v listu? Povelje, naj se „precej“ podam v Ercegovino; tam nekje blizu Mostara naj se javim!

Dobro! Bolezen me je namah zapustila, morda se je zbala dolgega potovanja. Vržem palico v kot in korakam čvrsto domú. —

Poslovim se od zelenih gajev, temnih šum, od žuborečih potokov, kojih trojica se zbira blizu domačega kraja, poslovim se od cvetočih senožetij, od marsiktere dišeče cvetice — in dva dni pozneje me odnese železnica proti belej Ljubljani črez Kras v Reko. —

Noč, tiha poletna noč se je prostirala, ko sem prispel v Reko ter se hotel podati počivat. Ali ker sem bil spehan in truden, ni mi dalo mirú, moral sem iti k morju. Saj sem že dolgo hrepenel zopet dihati morsko sapo, gledati lesketanje penečih valov, slušati večno melodijo bobnečih morskih vodá.

Ko sem zadnjič bil v Reki, domú se vračajoč iz južne Bosne, bila je zima, morje burno. Srditi valovi so se gonili, kakor čreda divjih konj z belimi, vihrajočimi grivami, daleko, daleko, — kjer se klanja oblačno nebó ná-nje ter je objema s temnimi rokami . . . In valovi ti so bučali, pena je kipela, južni veter je sviral na morske strune, na vrvi malih in velikih ladij, ki se veselo zibljó, sviral je svoje ljube melodije, kakor sivi pevec na harpo prešlih dnij! . . .

Bil sem onega dne prijadral iz Senja. Besneči vihar me je sprejel, ko sem na lahnem čolnu prispel do ladije, in oni južno-vzhodni piš, mogočni gospodar jadranski, prijel je z nevidnimi rokami in gual s seboj mali hlapon z vso neizprosljivo silo. Razljučeni valovi so se besno zaganjali ob kamenito bregovje, da je pršlo meglenemu dimu enako ter razsajalo ob ladijine stene, da so mi brizgale slane pene v obraz, stoječemu na površji ladijinem. In veselo sem stal tik krmila ter gledal veličastno, krasno razburjeno morsko planoto . . . Skoro mi je bilo žal, ko smo dospeli v Reko, kjer sem moral zapustiti ladijo, ki si je otresovala razmočeno obleko. — Ali celo noč ko sem spal v suhej sobi, čul sem hitečih valov gromeče udarce na obrežje!

Takrat se je vrinolo v dno mojega srca hrepenenje po tvojej krasoti, po tvojih neznatnih valovih, neznatnih, temnih globinah, ti čarno morje! Takrat se je utrdilo v duhu mojem hrepenenje po velikanskem tvojem bučanji, katero se, kakor pesen svetovne večnosti, mogočno v srci glasi, mogočno, nepozabljivo! —

Ali nočoj je morje pokojno, saj smo v toplem poletnem času. Mirno leskečejo nebeške zvezdice v prostranem morskem polji — in spominjal sem se nežnih belih evetie, ktere sem bil zapustil po senožetih in šumah in — vrtilih svoje domačije, spominjal se onih zvezdic, ktere so tako veselo sijale v moje srce! — Proč je, proč! —

Tihotno diha pred menoj temno morje, in zvezde, kojih lučica igraje po njem brli, so tako daleč od njega, še dalje, kakor od mene domače cvetice, domače zvezdice! Miruj i ti, srce moje! Cras ingens iterabimus aequor! —

Lep poletni dan je napočil, dan 27. rožnika. Na ladiji Stambul sem zapustil Reko. Kako veselo mi je bilo srce, ko sem stal na ladijinem površji, in se je mesto na kopnem oddaljevalo od nas! — Na pečevitej steni se vije vsekana v kamenje ali pa podzidana pot navzgor, vidi se do vrhnje postaje, do Bića, kjer je bila pred nekoliko leti „bora“ prekuenola celi vlak v grozni zijat: to je ona dolgočasna železnica od morja črez krševito gorovje do Ogulina in do Zagreba, ona železnica, ktera je toliko truda, toliko blaga, toliko denarja stala, samo da veže Budapešto z magyarsko hčerjo svojo — z Reko!

Ali gledimo raje na morje. Vedno se v novej obliki pokazuje, vedno igraje z novimi bojami. Kameniti, sivorumeni otoki, vzdigujejo se iz sinjih vodá, krasno, nepopisljivo. Jate morskih golobov se podijo nevoljne nad nami, nevoljne, ker jim mirna površina morska ne daje mnogo hrane. —

Okrog ladije se zibljejo, poskakujejo, pljujejo — oni ljubljenci in ljubitelji starih pesnikov: delfini, zdaj ploskaje širokimi repnimi plavutami, zdaj potapljuje se, da je veselje gledati je. —

Kmalu smo sredi pota med Reko in Malinsko. — Posamezen morski golob poletuje melanholično nad ladijo. Čini mi se, da hoče zapustiti svoje ter se podati na tuje. Ali morebiti tli ta čut v mojem srci? In jaz mislim, da ga golob goji! Kdo vé? —

Morje, rumenosivi krševiti ostrovi in otoki z zelenimi vinogradi, sivimi oljkami, bele vasi in mesta, na desnej včasi pogled na neomejeno morsko polje: tako so se vrstile slike, ktere sem gledal sedeč na vrvéh, ki so krožene ležale blizu krmila. In kadkada sem se nagnol nad vodo ter gledal v temno brezdno čistih valov, na igro onih bisernih sapnih mehurcev, ki so se izpod gonečih koles vrtéli na morsko površje. Ali zdaj se je nagnolo solnce blizu do vode, in kar se vidi morjá, vse leskeče žarečega ognja! Lahne, rožaste meglice tonejo za solncem — kakor mladostne nade za ubeglo srečo — in nasproti prisveti izza temnih, visokih gorá bledožolta luna, in na nebu se prikažejo daleko, daleko male lučice, svetle zvezde: — tako svetijo človeku iz meglene daljine v trdem boji življenja — spomini prešlih časov!

Niti ena sapica ne drami morju pokojnega diha, nad vodami je mir, in sredi te nočne krasote pljuje Stambul čvrsto naprej, in za njim se vidijo daleč razori bleščečih, penočih valov.

Dolgo sem se še sprehajal po ladiji, pa krasota, kojo sem danes gledal, utrudila mi je okó, in radosten se podam v ozko sobico in v še ožjo posteljeo. Lahno se ziblje ladija, žuborè ploskajo valovi ob steno . . . duh moj pa bega po zelenih tratih, temnih šumah, za živahnim potokom — — dalje — dalje — trenotek še in sladko zaspim. —

Mirno sem spal v ozkej posteljci. Sanjal sem, da sem v zelenem, šumečem gaju ter da čujem od daleka milo godbo, ki mi ogreva srce in mu podaje presladki čut blage zadovoljnosti . . . Glasovi nastajajo vedno glasneji in glasneji, in zdaj — me strašno tuljenje in škripanje, ropot in copot izbudi iz sladkih sanj: Dani se in mornarji so začeli na dolgih vrvéh in verigah tovoriti blago iz globokega temnega osredja. Brzo zapustim sobico, — čaren pogled: Na jutru žolto nebo, pred mano temno kraljevo ozidje starega Zadra, na severu krasna, zelena ravnina in proti večeru modra voda tja do otoka, bliščečega v jutranjem svitu, . . . na produ pa se napenja ona božja žival, ki celo svoje trpežno življenje križ, tovor in — dolga uha nosi, napenja se in kriči, kar ima sape: in to je mar bila ona godba, ki me je v sanjah tako milo objemala! —

Zdaj vzhaja solnce, in jaz se odpravim v mesto, da si pregledam osrče te veličastne morske hčere. Ko pridem na kopno, vabi me k vstopu otemnela „porta marina“ z benečanskim oroslanom v grbu. Benečanske palače in hiše, ozke, temne ulice, veličastni trgi! Pri „petih virih“ videl sem starorimski spomenik in na južnej trdnjavi staroslovenski, v kamen vrisan glagolitiški napis, ktereга žalibog nisem znal čitati, a

tudi ni bilo časa prepisati ga . . . kajti ko je ura sedem bfla, moral sem se vrniti na ladijo, koja odpljuje ob osmih proti Spljetu. —

Zopet morske ožine med golimi ostrovi, na kterih se še zdaj vidijo zidovine nekdanje blagovitosti, male kapelice, postavljene od brodarjev v znamenje morske nesreče ali čudovite rešitve, zeleni vinogradi, gradjeni po pečinah, posamezno drevje, bele vasi — in ko priveslamo na visočino ostrova Mačirina, odpre se na desnej prosto, daljno morje! . . .

Ob treh popoldne smo prijadrali do Trogira, lepo mestice, postavljeno v morskó ožino, kjer le morejo manjše ladije prebroditi v zaliv „dei sette castelli“ in Solinski zatok (golfo di Salona). Od Trogira (Traú) do Spljeta se razprostira bogato obrežje, imenovano „sette castelli“ „sedem sel“. Opljuvši otok Bua prispeli smo proti večeru v Spljet. — Tu zapustim „Stambul“, kteri pljuje na ravnost do Dubrovnika, in ko poprašam, kdaj in kako mi je najlažje priti v Metković, pozvem, da pojde „za dva dana“ mali parnik v Neretvo in do imenovanega mesta. Dva dni počitka tedaj v nekdanjej stolnici znanega rimskega vladarja Diocletijana! —

Ne bodem opisoval mesta, samo omeniti hočem, da sem kljubu vsej vročini ves čas pregledoval veličastno palačo onega samovladarja, palačo, v katero obzidje je celo notranje mesto postavljeno. — Stolna cerkev, škofija in druga poslopja, posebno kar je morská stran, kažejo na grško-rimske umetnike! Lepo je vse, lepo, da se skoro oko nagledati ne more. In k temu še veličastven spomin, ako pomisliš, da hodiš po istih tleh, koder je stopal mogočni vladar rimskega carstva!

Izmed teh krasnih starin gledajo nekako čudno novi domovi; oboki in stebri so ozidani, in namesto prostih shodov gledajo prosajična okna iz zidovja na morje, kedar vzhaja solnce ali pa zahaja; kajti po dne po-mežikavajo pred solnčnim svitom.

Ulice so ozke in dišé po ribjej masti, po luku in po olji, v kterem pekó ribe, sevéda vse na ulici.

Prebil sem v Spljetu dan sv. Petra in Pavla, velik praznik v tem mestu. Kar tujea največ vznemirja, to je večno zvonjenje in streljanje. Skoro do polnoči ni bilo miru, zvonili so pri vseh crkvah, streljali na vseh stranéh. In kako zvonjenje! To ni ona harmonična igra z zvonovi, kakoršna se čuje pri nas, nego vsak zvon hije v eno mer zá-se na eno plat in sicer jako brzo, da človeka res ušesa bolé, ko čuje prvokrat to „muziko!“ — O polnoči je hrup prestal morebiti za dve uri; ali ko se je začelo na vzhodu svitati, vzbudil se je strel in pòk, a za tem zopet enomerni zvonov glas . . .

Vstal sem, predno je začelo solnce vzhajati s „Titonovega ležišča“ in gledal sem z okna tja v luko, kjer so brodarji priveslali z zelenjadjo, jagneti in drvi, koje so polagali na suho. Na velikem trgu pa, ravno

pod menoj, klali so kože in jagneta, ki so s prerezanim grlom še tekala sem ter tja, dokler jim ni zmanjkalo sape in — krvi . . .

Z vseh gorá in sel prihruli so danes tropi pobožnih okoličanov, nekovi celó s turskim ovitkom na glavi, v proslavo sv. apostolov . . .

Rad bi bil šel ogledavat razvalin solinskih; ali zavoljo silne vročine sem moral ostati med zidovjem — in večji del dneva sem prebil v kopeli. Plaval sem daleč v morje, in čisti valéki so mi pripovedovali o nekdanjem življenji, o svitu in blesku rimskih časov, o tožnih letih borbe in divjote, o sladkem miru, ki se je razprostiral érez spljetsko okolico . . .

Akoravno sem v Spljetu vedno kaj novega našel, vedno kaj neznanega videl ter užil, bil sem vendar vesel, ko sem stal na površji ladijice, ki me ponese v Metković. Bilo je dne 30. rožnika, ko smo opoldne odpljuli iz spljetske luke tja proti Makarski.

Na desnej strani se čuje še danes pók in zvonjenje — od sv. Petra na otoku Brazza (Súpetar), na levej se vidijo velikanske platane, ki senčijo na levem bregu Cetine-reke Omiš (Almissa), in proti večeru prilezemo v Makarsko, kjer zre veličastveno „Biokova planina“ z belo glavo „Sv. Jurja“ érez ramena nižjih hribov morskéga obrežja v krasni zaliv. — Ne daleč od Makarske se vije po pečinah v daljnih „serpentinah“ cesta v Vergorac (Vrh goré) in v Ercegovino proti Ljubuškom!

Ko se zopet dan zaznava, — prvi dan srpnja, — odpravi se mali parobrod (vâpor ga imenujejo ondašnji) iz luke. Solnce je ravno vzhajalo, in mi krenemo proti desnemu iztoku Neretve. Kamor pogledaš, ne vidiš drugega nego trstje in ločje, cele goščave trstja in ločja. Reka skoro da ne teče; le polagoma se pomešuje z morsko vodó, da se slana voda (brackwasser) dostikrat še v Metkovići čuti. Mirno je veslal parnik v reko in po reki, ki se vije v velikih vijugah med ločjem, vinogradi in njivami navzgor, in pustivši na desnej Trnovo in Opus krene mimo posameznega stolpa (imenovanega torre Norino) proti Metkoviću . . .

Na desnej — t. j. na levem bregu Neretvinem — prostira se velik močvar, ki čaka, da se uredi enkrat tej reki odtok; — mnogo je zemlje plodne in drage, ki bode lepe obresti dajala za porabljeni denar!

Metković, kjer sem več ladij in parobrodov ugledal kakor v Spljetu, stoji na levem obalu Neretve in na obrežji velikega „močvara“, a ni priljudno mesto. Okoli crkve na skali so brez reda postavljene kamenite hiše, gole in dolgočasne. — Nisem imel dolgo časa ogledavati si praznih ulic, ker je bil na večer tistega dne pripravljen poštni voz, ki nas popelje v Ercegovino.

Onstran reke se vidi turska, t. j. nekdanja turska trdujava Gabela, in streljaj od Metkovića smo na ercegovskih tleh. Pustivši na desnej selj Doljane in Dračevo, prelazimo Krupo, prihajajočo iz „Utava blata“ ter se peljemo skozi Višić, in kedar pridemo preko Bregove, začenja se viti pot

navzgor mimo Tašovčiča na planjavo, ki se imenuje Dubrava, baš za-
tegedel, ker jo je krila nekaj hrastova šuma, koje ostanki še zdaj ze-
lenijo ter oživljajo prostrano plan. — O polnoči dospemo v Domanović,
malo, uborno selo, kakoršna so vsa v tej okolici: sela, ki štejejo pičlo
število razdrapanih kočur in kojih prebivalci nimajo toliko, kakor pri nas
pošten berač, kateri le ob petkih od hiše do hiše kruha prosi in o praz-
nikih pri crkvah pobožne „romarje“ nadleguje. V Dubravi sretnemo dve,
tri hiše — Pašič-han — in ko rumeni zora vzhodno nebó in ko se za-
čenja pot navzdol nagibati, zapazim tam v dolini bele hišice, vinograde,
ujive in vrte: bunsko polje. Cesta, izvršena po naših kranjskih loveih,
kakor priča napis na kamenu tik ceste, vije se polagoma v dolino. Zdajci
smo v dolu. Še tri do štiri sto korakov, in voz postane pred bunskim
mostom. Tu je moj kraj, tu ostanem, in poštni voz podrda mimo straže,
ki stoji na mostu, prek reke proti Mostaru, od kterega sveti „grška
cerkev“ in nekoliko džamij daleč sèm v dolino ...

(Dalje pride.)

Moja pesen.

Petrarko narodi slavé očeta
Sonetov sladkih, mojstra poesije,
O Lavri krasnej, slavi domačije
Ni pesen bila nikdar lepši peta.

Prešérna tudi našega poeta
Častijo pesen milo: „Luna sije,“
Mladini našej zá-nj le srce bije,
Žené ga ljubijo, slavé dekleta.

Prešérn ko bil bi jaz, Petrarka slavni,
Opeval vino bi v nebeškej odi
In kupo polno v pivskej družbi javni.

Postal bi pesnik slaven jaz povsodi,
Predmet častil predrag bi saj in glavni,
V elysium ki že na zemlji vodi.

V širni prosti svét!

Kakor jélen éil in brzonog,
 Ki mu rojstni dom je prosti log
 Preko tesnih pášnika ográj
 Poletí v svobódni širni gáj: —
 Zbéžal jaz príróde prosti sin
 Izza témnih méstnih sem zidin,
 Kjer v puščavi sivoprašnih knjig
 Vklénen v spóne duhomornih brig
 Koprnel sem tužen mnogo lét,
 Svóobodèn v brezmejni božji svét. —
 Blažen zlate je svobóde éut!
 Smelo duh prostíra mi perút
 In nalik sokólu v beli dan
 Lahnokril jadrá érez hrib in plan,
 Krétagè se prosto sem in tjá
 Križem neizmérnega svetá...
 Glej! pred mano kakor cvetni vrt
 Zemlje širni krog je razprostrt;
 Zlate luči životvorni svít
 Po vesoljnem stvarstvu je razlit
 In življenja pestrobójni val
 Vrè iz éudoplódnih zemlje tal:
 Kakor mrávelj brezštevilni rôj —
 Bitij milijónoterih brôj
 Zemlji po naróčji mrgoli.
 V súmni njih vrvénja ples strmi
 Krásnih slik prírodiníh navzét
 In svetlóbe zéjni moj pogléd...
 Čuj! svetóvnega veselja spév
 Glášen v prsih vzbuja mi odmév;
 Nádej sladkih me prošinja slast
 In navdúšenja božánska strast
 Dviga pomlajéno mi srcé
 Nad odúrno zémeljsko gorjé:
 Zdaj vznesèn mi plava prosti duh
 Za posvétno bedo slép in gluh —
 Na perútih zornih domíšljij
 V bujnocvétni raj srečnejših dnij.

Radovan Živko.

Ulrih vitez žlahtni Lichtenstein.

Spisal J. Majciger.

III.

Konj, na katerem je žena Slovenka Ulrihu nasproti prijezdila, bil je z modro svilno odejo ognren prepreženo prek in prek z venci svetlih barv, kakoršnih nam poraja majeva sladka doba. V roki je sukala Slovenka prekomerno dolgo kopje črez in črez z venci ozaljšano.

Tudi kraljeva Venera je bila vzela v roko dolgo kopje, in na brzih konjih sta zdirjala tako silno, da so kosci zdrobljenih kopij na vse strani pršeli. Prodrlo je, bilo kopje ščita, da so se znaki na rokah obeh boriteljev poznali.

Tak je bil konec boritve med Ulrihom kot kraljico Venero in med Otonom Buhovskim kot ženo Slovenko.

Še z drugimi vitezi se je boril na istem mestu in slavno jih premagavši še tisti dan odpotoval v Muriče slapje (Murzuslage), kjer je prenočeval (12. maj).

Drugi dan se vzdigne črez Semernik (Semernic) proti Gloknici (Glokeniz), * kjer je našel vitezov namenjenih se z njim na kopje boriti, katerih enega je sunol raz konja v zeleno travo.

Zanimivo opisuje, kako se je tukaj v Glokniškej okolici s svojo zakonsko ženo sošel. On pravi: „und reit mit freuden do ich vant die herzenlichen konen mîn“.

Po srčnem pozdravu je preživel dva dni v sreči in veselji s svojo zakonsko ženo.

Ko je tretji dan napočil (14. maj.), podal se je zopet nazaj v Gloknico k svojemu spremstvu, od koder se je napotil v Novo crkev (Niwenkirehen), kjer so ga po prav lepem potovanji viteško sprejeli in se z njim na čast gospém borili. Med borilci bil je tudi Artolf iz Gradca (der biderbe Artolf was genant von Graetz ein ritter wol bekannt), ki je Ulriha skozi ščit v prsi ranil, tako da se je bil glas raznesel, da je kraljica nevarno ranjena. In ker mu je rana res začela nadlego delati, podal se je v stanovanje in si dal tam rano od roke dobrega mojstra obvezati (die wunden mîn mir do verbant mit kunst eines guoten meisters hant). Že drugi dan je šel v crkev, kjer je bilo toliko ljudstva željnega videti Ulriha, da so poslednjič crkvena vrata udrli (ez wart um mich sô grôz gedranc daz si die Kirchthür drungen nider, dô ich gie ûz der Kirche wider).

* „huobam in villa, quae dicitur Glacniza“, bere se že v starih listinah l. 1094. Torej popolnoma slovenska oblika. Po Trstenjaku pomenja kraj, kjer bistra voda izvira ali se steka. — Oddenek I. in II. tega sestavka glej Kres II. 174. 327.

Ker ni bilo več vitezov, ki bi bili želeli tukaj se z njim boriti, podal se je vesel na pot do Novega mesta (Niwenstadt) priporočujoč svojemu spremstvu pogum in spodobno obnašanje (ich sprach zuht ist bi freuden guot).

Pred dohodom se je še boril z vitezi na Kerbahu, kateri potok se še dandanes tako imenuje in teče tik Novega mesta mimo nekdanjega grada Friderika III. in Maksimilijana. Vitez Berthold mu je sunol čelado niz brade tako silno, da mu je ta začela krvaveti. Šest prstanov je tukaj razdelil med hrabre borilce.

V mestu ravno ko je v kopeli sedel, prinese mu hlapec dragocene darove od ene njegovih častilek, ktere ime se mu pa ni naznanilo. Darovi so bili lepa preproga, ženska obleka, plašč, suknja, pas in zapenka, potem šapelj in prstan, v katerem se je lesketal drag rubin, rudeč kakor ženska sladka usta (des vingerls strin was ein rubin, röt als ein vrawen süczer munt).

Vse to mu je tuji hlapec ne zinovši besedice poleg kopeli razgrnil in ga potem s čvrstimi rožnimi listki tako potrosil, da se Ulrih v kopeli iz rožnih listkov skoro videl ni. Pozneje mu dojde od gospé pismo, iz ktereга pozve, da mu je vse to poslala ena njegovih častilek, ki se mu pa noče imenovati, ker bi se to z njeno žensko častjo ne strinjalo.

Čudno je, da si je Ulrih dal to pismo brati, in da ga ni sam bral, dasiravno ga je gonila radovednost, kdo ga je pisal in kaj. On pravi:

„Ich daht: „ich sol den brief wol mir hie heizen lesen, waz ob ir nam geschriben dar an stât?“ den brief ich mir dô lesen bat, der was geschriben meisterlich.“

Iz tega in še iz več drugih mest bi se skoro dalo sklepati, da pesnik od toliko tisoč in tisoč versov še brati ni znal, kamo li pisati.

Drugi dan, bilo je 16. majnika, odpotoval je bivši pri svetej maši, in sicer kakor izrečno pravi, na Avstrijsko (sus fuor ich gegen Oesterreich). Torej se je po Ulrihovem sporočilu Avstrijsko takrat še le za Dunajskim Novim mestom začenjalo. Prišel je na potok Bistnik dandanašnji Biesting, ki teče skozi Moosbrunn in se pod Grammet Neusiedel v reko Fische izteka.

Kakor na meji koroške in štajerske dežele, ravno tako je bil tudi tukaj od zbranih avstrijskih vitezov lepo in prijateljsko pozdravljen in sprejet; „Venera prežlahтна kraljica, Vas gospa je Bog sem poslal nam v veselje v to deželo. Vsi se veselimo Vašega prihoda. Vaša slava mora vedno višja biti. To ste si zaslužili. Vsi vrli ljudje so Vam iz srea dobri“. („Venus vil edelin künegîn i. t. d.). Več ko trideset vitezov ga je tukaj častno pričakovalo, in dospel je še tisti dan v Dreskirchen sedanji Traiskirchen blizu kopeliškega mesta Baden. Prenočivši tukaj podal se je drugi dan 17. maja mimo Malanstorfa (danes Möllers-

dorf) proti Dunaju. V Malanstorfu ga je došel hlapec od že gori nam znane gospé poslan s prstanom, kterega je ona več nego deset let nosila na belej svojej roki. Dala mu je tudi sporočiti, da mu je iz srea dobra brez vse zamere. Veselja ves razgret odslovi posla in se vrne k svojemu spremstvu.

Drugi dan 17. maja je došel na Dunaj. Njegov sprejem je bil sijajen. Ulice in okna so bile polne krasno oblečenih gospá. Videl je tukaj marsiktero prekrasno gospo, in pozdravljali so ga tako prijazno, da je bil takega sprejema iz srea vesel. On pravi:

„Die vrawen wâren wol gekleit Ze Wiene, do ich zuo in reit, die gazzen wâren alle vol von vrawen, daz tet mir sô wol, das ich dâ von wart hôchgemuot: von den wart ich empfangen sô, daz ich sîn wart von herzen vrô“.

Ko je prišel v svoje stanovanje, vsedel se je k oknu in glêdal skozi lino,* kako so se viteške trume na prostoru pod okni njemu in gospém na čast borili. On pravi:

„In eine line saz da mîn lip ich was gekleidet als ein wîp“.

Na prošnjo Ulrhovo so zdaj viteške trume „buhurt“ ali boritev v tropih končale, in vsi so se podali na svoje stanovanje k nočnemu počitku, ker se je že tudi bil dan nagnol.

Ko je drugi dan 18. maj pregnal noč, podal se je Ulrich najprej v crkev k svetej maši in se Bogu priporočil, ker je po njegovem prepričanji ves človeški trud brez blagoslova iz nebes prazen in brezuspešen. On pravi:

„eine messe ich dô vernam
und empfalch mich gote als daz zam,
wan âne in niemen ére mac
hehalten einen halben tac“.

Nato se je oborožil v viteško opravo in v sijajnem spremstvu se podal skozi ulice Dunajskega mesta na poprišče, kjer se je slavno borilo na čast gospém. Trideset kopij je le samo Ulrich ob tej priliki strl. Ko se je na poprišče podal, trlo se je ljudstva vse okoli njega, okna so bila polna lepih gospá, med kterimi je marsiktero krasotico zagledal. On pravi:

„Bi mir was daz gedranc vil grôz
die lin dâ wâren ninder blôz,
si säzen alle vrawen vol:
ir blic tet minem herzen wol.
ich sach da vil manc schoene wip:
des wart vil hochgemuot mîn lip.
vrowen schowen vil sanfte tuot:
ir grûezen gibt vil hohen muot“.

* lina, staron. hlina, hlinen — lenen, κλίειν sloneti, pomenja torej okno, na ktero se moremo naslanjati.

Drugi dan 19. maja se je z Dunaja vzdignol in čez Donavo (Tuonowe) podal se v Niwenburg, to je današnji Korneuburg, kamor ga je nad sto vitezov spremljalo. Tu je bil slavni turnir, po katerem je Ulrih pet in trideset prstanov med viteze razdelil. Ondi je prenočil in se podal 20. maja, kateri dan je bil praznik vnebovzvetja gospodovega, v Mistelbach. Tudi tukaj se je borilo gospém v čast. Strl je Ulrih deset kopij in ednajst prstanov med borilce razdelil.

Drugo jutro 21. maja je odjezdil iz Mistelbacha in z njim marsikteri vrli vitez. Podali so se v Velsperc, kjer so bili prijateljsko sprejeti od Kadolta gospoda Velsperškega. Pri boritvi je tukaj Ruoprehta s Purstendorfa sunol raz konja, tako da je kri iz vratne rane curela in travo rudečila.

Ostal je Ulrih še drugi dan 22. maja kot gost pri Kadoltu in se potém čez Tijo podal ves vesel na Česko. On pravi:

„Ueber die Thye zogt ich zehont
mit freuden in der Bêheim lont,
da stuont ein owe wünneclich
dar in reit ich vil muotes rich“

Na tej pristavi (owe) se je Ulrih zadnjikrat kot kraljica Venera boril na čast gospém. Tukaj je bilo njegovega potovanja iz Benetek na Česko kot kraljice Venere konec. Razdelil je med viteze 19 prstanov.

Ker se je tu potovanje končalo, zapustil je na svet Regenspurskega tuomvogta svoje spremstvo in se podal še isti dan 22. maja, le od hlapca potov dobro veččega spremljan, nazaj na Dunaj. Regenspurski mu pravi:

„ir sält niht langer bi unz sin.
sit iwer vart ist wol vollbraht.
so vart reht als ir habt gedaht,
lat iwer gesinde mit mir varn,
daz will ich in vil wol bewarn“

Potovanje je torej trpelo od 25. aprila do 22. maja leta 1227.

Epiške indske pripovedke in pravljice.

Priobčnje K. Glaser.

Epiško pesništvo indsko razdeljujemo v dva dela, namreč v Itihâsa in v Kāvja. Izraz Itihâsa nahajamo že v Brâhmanih, * tedaj v onej

* Indsko slovstvo se deli v vediško in sanskritsko ali klasično dobo. Ker so stari vediški slavospevi nerazumljivi postali, morali so jih razlagati; v teh razlaganjih se razpravljajo obredne določbe in stare že ne več rabljive besede, pripovedujejo se stare povesti in razmotrivajo modroslovna vprašanja. In ta razlaganja se imenujejo Brâhmana (Weber, Indische Literaturgesch. p. 12).

dobi, ko so Indi samo v Penčabu stanovali, to je tedaj že v prvej ali vediški dobi. Razširjaje se po prostranem Hendustanu vojskovala so se razna plemena indska med seboj iz časti- in vladeželjnosti; boriti pa so se morali tudi s prebivalci, na ktere so trčili. Ti boji se opisujejo v ogromnem Mahâbhâratu, ki obsega nad stotisoč šlokov; ¹ rod za rodom je delal pri tem ogromnem umotvoru, tudi se je pozneje še mnogo pridedalo; iz tega sledi, da nima Mahâbhârata enotne snovi. Take vrste pesni, kakor je ta epos, imenujejo se Itihâsa.

Ko je pa bil Hendustan večinoma podvržen, in ko so arski narodi že na jug segali, bili so njihovi duhovniki, brahmani, državo in družino sebično v verige ukovali in duševnemu razvitku neizpremenljivo stanovsko pot nadelali, in tedaj so tudi posamezni peveci obilno gradivo samostalno obdelovali; tako je Valmiki zložil epično pesen Râmâjana obsegajočo 24000 šlokov, dočim se Mahâbhârata pripisuje Vjâsu, kar znači „zbiralca“. V marsičem bi smeli ta dva indska eposa primerjati Ilijadi in Odysejei.

Purâna - „star“, „starovečen“, pripoved iz starih časov je v prvotnej obliki neki obsegala 1) sarga - prva stvaritev, 2) pratisarga - druga stvaritev, ponovljenje in uničenje sveta. 3) vança - eod, genealogije bogov in junakov, 4) manvantara - vlade raznih Manu, 5) vançânucarita - rodovi starih kraljev.

Purâna so nadaljevala Mahâbhârata in Râmâjana in so se pogubila; v tej obliki, kakor nam je v Bhâgavatapurâna ohranjena, pisala so se jako pozno, in v smislu poznejših verskih razkolnikov so se stare pravljice po svoje pripovedovale. Pa tudi v tej obliki se je samo poprej omenjeni Bhâgavatapurâna ohranil (izdal Burnouf, Paris 1840). Najbolje se dadé primerjati Purâna delom prvih logografov grških. (Lassen, Indische Alterth. I, 481).

O obsegu teh epejev nam tukaj ni na tanko govoriti, nego podati hočem nekoliko pripovedek slovenskemu občinstvu, ki še do zdaj ni imelo priložnosti upoznavati se z njimi. Nadejam se, da bodo zanimale, ker so se večinoma že v razne nove jezike preložile.

I.

Pripovedka o ribi.

Kralj Manu, ² Vivasvantov ³ sin, mogočen vladar, prekosal je po svojej lepoti in pobožnosti očeta in vse pradedove. Stal je na enej nogi

¹ šloka je distihon; vsak stih šteje 16 zlogov, izmed kterih se prvi štirje gledé dolgosti in kratkosti ne držé nobenega pravila.

² Manu pomeni „človek“, „oče človeštvu“.

³ Vivasvant - „ognjevit“, „jutranji“, nom. prop. jutranje zarje; oče dvojčekov Jama in Jame; tudi oče Manov. Indski božanstveni nazori nikakor niso točno omejeni; radi tega tudi nahajamo več očetov človeka. Indija nikoli ni bila centralisovana država; tedaj razni nazori v raznih krajih.

v samotnem lesu proti jugu obrnen, zamišljen mnogo tisoč let. Zagleda ga riba in ga prosi pomoči, kajti to je prè od pamtiveka zakon narave, da velike ribe žrò male; obljubi mu, da mu hoče biti vedno zvesta.

Manu usliši milo prošnjo in dene ribico v majhno posodico ter jo pestuje kakor hčerko. Ribica raste in raste, da jej postane posodica pretresna; prosi tedaj Mana, naj jo v prostornejši kraj prenese. Dobrotljivi kralj preseli ribo v jezero. Dasi je bila voda tri milje dolga in eno miljo široka, a tudi tukaj ni rastoča riba več shajala in je prosila svojega pokrovitelja, naj jo prenese k morskej soprogi, k svetej Gangi. Pa tudi sveta Ganga stalno ne ugaja ribi, ki je želela v morje.

Tudi to željo njej izpolni Manu.

V zahvalo za to ljubav pa reče riba kralju: „Vesoljni svet, vse, kar leze ino grede, potopila bo velika povodenj; v tej splošnej bedi ti hočem biti pomočnica. Izteši si barko z močnimi vrmi; preskrbi jo s potrebnim živežem in s semenom vsake vrste, potem pa gledi iz barke na me; po velikem rogu me spoznaš; zdaj pa zdravstvuj, mili dobrotnik, beseda dana vez velja“.

Lepo je slušal Manu ribin svèt in zvesto vse izvršil. Izteše barko in rine v širno morje, kjer zagleda visok breg, ta breg pa je bil ribin rog. Tam priveže svojo ladijo in jadra v mirnem zavetju po neskončnem morji, morje samo se je čudilo in bučalo, da je bilo groza; metalo je silne valove proti sinjemu nebu.

Več let je riba ladijo varno vodila, in konečno jo privedla do Hemavanta (Himálaja) in ukazala privezati jo na vršiček in rekla smehljaje: Jaz sem Brahma, nepresegljiv; ljubeznivo obsegam in objemljem vsa bitja; tudi vas sem rešil. Ti, Manu, stvari zdaj vse na novo; pa — to si zapamtite, samo po pokori se dá vse izvršiti.

To izrekši izgine riba. Manu se je strogo ravnal po ribinih naročilih.

Končavši to pripoved pravi pesnik v Mahâbhâratu, da bo tisti na večno srečen, ki vse to dobro razume in ki je tako pobožen kakor Manu.

Nekaj drobtinic o Stanku Vrazu.

Priobčil dr. J. Pajek.

V „Zori“ od leta 1877. na str. 317. omenja g. A. Fekonja, da je naš Dav. Trstenjak že v „Novicah“ l. 1854. št. 23. obečal popolen življenjepis rajnega svojega prijatelja, Stanka Vraza; vsled tega se je v št. 32. „Novic“ oglasil dopisnik iz Prage, oznanjujoč, da tudi Vladislav Vežič, književnik in vreden prijatelj Vrazov, njegovo delovanje opisuje. V istem

dopisu iz Prage se poroča dalje, da bodo o poslednjej dobi Vrazovej odkrile več resnic „Črtice o Stanku Vrazu“ in sicer, brže ko bo moč. Nato pa piše g. Fekonja na str. 318. „Do danes menda nijeden onih životopisov Vrazovih ni še zagledal belega dne; meni bar ni nijeden znan.“

Blizu tako se godi tudi literarneji zapuščini Vrazovej. Vraz ni svojih raznih spisov zbranih na svetlo dal. Kar je bilo natisnenega in v rokopisih, to je po njegovej smrti zbrala in izdala „Matica ilirska“ pod naslovom „Dela Stanka Vraza“ v štirih zvezkih; I. „Djulabije“ l. 1863., II. „Glasi iz dubrave žirovinske“, „Gusle in tambura“, „Razlike pesme“ l. 1864; III. „Izvirne pesme“, „Razlike pesme“ l. 1866; „Prevodi“ l. 1868. Stroškom „Matice hrvatske“ izšel je l. 1877. V. del „Pjesme pabirci, proza i pisma“ z životopisom St. Vraza, pisanim od Fr. Petračića. Glej Zoro 1877. str. 269. Jako obilna je zapuščina Vrazova gledé izdelkov slovenske literature. O tej stvari piše F. Kočevar iz Zagreba v „Slov. Gospodarji“ 1868: Začudil sem se nad obilnostjo in obsežnostjo Vrazovih slovenskih spisov. Četirkrat sem nesel vsakokrat polen robec njegovih spisov v svoj stan, da jih vse pregledam in preberem... V srce me je bolelo, da so vse te dragocenosti tako dolgo kakor zakopani talent v prahu ležale.“ Zora 1876, str. 273. Hrvatska Matica podarila je vse te spise Slov. Matici leta 1868, in veleuč. g. prof. dr. Krek se je o tej zapuščini jako pohvalno izrazil in „Matici“ svetoval: „Slavni odbor naj sklene jo prej ko prej dati kritično urediti in na društvene stroške izdati“. Kakor poroča Letopis Matice 1871, str. 30, 31, je odbor res sklenol a) izdati Vrazovo zbirko, dopolnjeno z narodnim blagom, katero je nabrala Matica, b) naj se to narodno blago uredi po dr. Krekovih načelih in izda v več primernih zvezkih, c) uredovanje naj se izroči dr. Kreku z željo, da za l. 1873. pripravi za natis prvo knjižico. V Letopisu „Matice“ 1874 pa beremo: Odbor sklene, naj se piše prof. dr. Kreku, da vrne „Matici“ St. Vrazovo zapuščino in drugo narodno blago.“ V Letopisu „Matice“ 1880, l. str. 352 pa čitamo: „G. prof. Hubad piše, da je pripravljen, nabrano narodno blago pri Matici pregledati in za natis urediti. Odbor določi, da naj se za pregledovanje nabranega narodnega blaga ustanovi poseben odsek, ki se naj z g. prof. Hubadom dogovori o narodnem blagu.“ Na str. 353: „Po predlogu gosp. prof. Marna se določi, da se bode g. Bož. Raič naprosil, da bi pregledal in uredil Vrazove rokopise, ki jih ima že Matica, ako bi se dati mogli na svetlo“.

Po tem takem Stanko Vraz do zdaj ni imel posebne sreče. Presrečno pa želimo, naj bi se že vendar enkrat natisnola njegova slovenska literarna zapuščina, znabiti skupaj s kolikor mogoče popolnim životopisom njegovim. V to svrho bi rad tudi jaz nekaj pripomagal in dopolnil. V „Koledarčku slovenskem“ za l. 1855., na svetlo danem od doktorja Jan. Bleiweisa, okrašenem s sliko in svojeročnim podpisom Vrazovim, podal je

g. Dav. Trstenjak nekaj črtic o Vrazu, in to je posnel g. A. Fekonja v Zori 1876, na str. 151—153. Na str. 151. beremo: „V latinske šole je Vraz prišel v Maribor, in tam sem jaz se najprvič z njim soznani. Bil sem v 3. razredu začetnih šol, ko je bil Stanko v 6. gymn. šoli.“ To je bilo v šolskem letu 1829—1830. G. Trstenjak je vstopil v jeseni 1831. „Slavnoznani g. dr. Miklošič in prezgodaj umrli Jakob Košar sta bila mu součenca tukaj“ str. 153. Res da! pa ne od začetka. Vraz je vstopil v gymn. l. 1824., a uspeval je nepovoljno, najbrže zavoljo nemškega učnega jezika. Iz čudorednosti ima znak 1, iz marljivosti 2, iz verozakona 1, iz latinščine 3, iz mathem. 2, iz zemljepisja 1. Tovariš mu je bil poznejši pisatelj prošt dr. Lovro Vogrin; tudi v drugem tečaju je vse tako ostalo, samo iz zemljepisja je dobil 2. Na konci je opomnja: „Ist ausgetreten.“ V drugem tečaju je dobil novega tovariša pesnika Jožefa Hašnika. V šolskem letu 1824—25. v I. tečaju ni Vraza med učenci gymn., pač pa v II. tečaju kot „Wiederholender“; od zdaj naprej je bil tovariš Košarjev in se je dobro učil. V šolskem letu 1827—28. v III. razredu, je prišel slavni Miklošič iz Varaždina. V II. tečaju III. razreda je dobil ustanovo Martina Kavčiča, ki je znašala 100 gold. dunajske veljave. Ta Martin Kavčič je bil brat slovečega Kavčiča Andreja, doktorja bogoslovja in modroslovja, ki je postal l. 1807. kanonik graški in ki je bil tudi sam velik dobrotnik dijakov. Tudi Martin je bil duhovnik in je s svojimi denarnimi pripomočki dosegel, da se je v Kapeli, rojstnem kraju obeh bratov Kavčičev, župnija pričela. V 6. razredu (II. hum. cl.) je začel Vraz pešati v naukih, in verjetno je, kar poroča Trstenjak str. 151: „Že v gymnasiji se je izobraževal marljivo s prebiranjem lepoznanstvenih knjig“, torej mu je za šolske predmete manje časa ostajalo. Na to kaže opomnja pri I. tečaju VI. razreda: „In iterato examine classem e doctrina religionis reparavit.“ Praefect je bil to leto Kerpan, humanit. prof. pa slavni Ant. Suppantschitsch, kakor se je sam pisal; učitelj verozakona mu je bil Herzog.

Znano je, da je Zupančič Slomšek uvečeval ljubezen do slovenskega jezika in tudi do pesnikovanja. Zdi se mi torej močno, da je uplival Zupančič tudi na našega Stanka prav ugodno, gotovo bolje nego osorni Herzog, učitelj verozakona, o katerem še sedaj njegovi učenci pravijo: „Bali smo se ga, bali, pa radi ga nismo imeli.“ Naj mi bode dovoljeno tukaj podati sèm spadajočo zlato besedo Slomškovo (Od g. Lendovšeka „Zbrani spisi“ III, str. 361 do 363): „Više latinske šole so mladenču drago jutro, v kojem se njegova prihodnost svitati začne; blagor mu, ako modre učitelje in ravnatelje prave najde, kateri so mili očetje, ne robati strahonetje dijakov, ki so hudi, pa dobri tudi, vse po modrosti o pravem času, tako, da jih mladina spoštuje, ne pa da se jih le boji. Učitelj, ki svoje šolce po trinoško strahuje, je toči podoben, ki mlado setev pobije;

njegova setev dobrega sadú ne prirodi. Učitelj, ki svoje šolce mehkuži ter jim vse po volji pušča, je mlačnemu jugu podoben, ki drago cvetje posmodi, da žlahtnega sadja ne da. Njegovi učenci bodo rahli in puhli možje, za nobeno težavno službo sposobni. Učitelj, kateri vé svojo mladino za potrebno vednost in krepost oživljati, ji pa tudi moško vedenje in stanovitnost preskrbeti, tak učitelj je vreden sto centov zlata; ena njegovih besed dijaku več zda, kakor drugih cela pridiga. Takov dušni oča izbuja v svojih šolcih visoke misli in blage občute, kaže izvrstnim glavam polje slavnega dejanja; in če je žive vere mož in z lučjo svete vere učencem v prihodnost sveti, jih prav lahko z nekoliko besedami za časnost in večnost oskrbi; vse svoje žive dni ga bodo hvalili, kakor so rajni Čepe hvalili svojega učitelja Zupančiča Antona. Anton Zupančič, rojen Ljubljčan, bil je v začetku gimnazija v Celji učitelj zgodovine in rastlinoznanstva. L. 1815. je prevzel stolico poezije in retorike v peti in šesti šoli, in se je l. 1819. iz Celja v Maribor preselil (glej spis Matjašičev v letopisu mariborskega gimnasija l. 1858., stran 111. Pisatelj), poslednjič pa na Primorskem v Kopru svoj pokop našel. Bil je izvrsten, živahen pesnik, veliko njegovih nemških pesnij še med nami živi. Skrbno je starinske spomine, rimske ostanke, in slovenske znamenike nabiral, popisoval zgodovino domačih krajev, je iz svojih zakladov svojim poslušateljem mnogotero jagodo lepoznanja povedal ter je ljubav domovine in slovenskega naroda budil. Bil je Zupančič za isto dobo iskreni Slovenec, ki je prvi dramil svoje učence, naj se lotijo maternega jezika, ki je zapuščen v prahu spal; on nam je dal prvi v peti in šesti šoli čitati slovenske Vodnikove in Jarnikove poezije, katerih učenec in prijatelj je bil. Sam vrli govornik, nas je vsaki teden po dve uri krasorečja vabil, nam spočetka sam kazal, kako se mora čisto izgovarjati, z glasom ustajati in padati, kako z rokami in s celim životom čedno ponašati se. Smo jeli sami poskušati, je vsakemu prav prijazno napake povedal, in popraviti nas je vabil, hvalil in naznanjal posebne talente, ki jih je eden ali drugi skazoval, ter mu je priporočal, pridno in skrbno izobraževati božje dare za blagor in slavo domovine. Akoravno lepoznanstva učitelj, ni zatajeval krščanstva, ni preveč povzdigoval poganstva, kakor je mnogih klasikarjev hudobna šega. Kazal nam je poganskih pisateljev lepoto, pa tudi nenažno goloto, primerjal je njim krščanskih svetih pisalcev nebeško visokost, ter nas je vabil poleg Cicerona in Horacija tudi sv. Jeronima in Avguština, sv. Ciprijana in Tertulijana čislati. Ena beseda iz ust učitelja, ki je sicer posvetno suknjo nosil, pa od crkvenih rečij pohvalno govoril, nam je več zdala, kakor cela nedeljska govorica duhovskega učitelja. V takih letih omahljive mladosti je učitelju prav lahko — sveto vero podreti, pa tudi tako globoko v srce vsaditi, da je nobena še tolika nevihta ne omaji.“

Jaz torej kar ne dvomim, da je Zupančič tudi na Vrazovo mehko dušo ugodno uplival, dasiravno je takrat Zupančič že pešal, a se ne spominjam, da bi Vraz sam te stvari kje omenjal. Kar pa zadene upliv Miklošičev, piše o njem prof. Fr. Markovič v „Vrazovih Izbranih Pjesmah“ str. VIII.: „Na pravac Vrazovih književnih, poimence pjesniških studija najviše je utjecao njegov drug i najbližnji zemljak Franjo Miklošič Radomjerčanin, komu on to godine 1839. posvetom povjestice „Babji Klanjac“, slaveče rodni im kraj, zahvalno priznaje veleči: „Tvoju ljubav skrb i brigu nikad neću zaboravit; ti pod moju ludu mladost upravi mi nogu bježnu i u jednu svrhu skupi žice moje plahe pameti; s tobom prolazih kruge vedre od Virgila i Omiera, od Byrona i Alighiera do Sanedre, te odjedrismo k Neve kraju, k Visli, Labi i Dunaju, blago kupeč, moj Mentore!“

Drugi tečaj VI. razreda je za silo dovršil.

Mariborski gimnasij je ohranil Vraz v blagem spominu. Tukajšnja gimnasijska knjižnica hrani I. tečaj „Danice Ilirske“ od l. 1835. z lastno-ročnim napisom Gajevim: „Ilirskoj mladeži u latinskom učilišću Mariborskem posvetjuje u znak ilirske sloge, ljubavi i uzajemnosti ovu narodnu knjigu Dr. Ljudevit Gay, s. r., Narodnih ilirskih novinah i Danice ilirske učrednik.“ S pečatnim voskom je na knjigo prikeljeno pismo Vrazovo: Dem Herrn Professor der slawischen Sprache zu Graz.“ V pismu omenja, kar je slovenščina važna ne samo za jezikoslovce, nego jo morajo po cesarskem ukazu tudi točno umeti prošnjiki za službe pri okrožnih uradih in namestniji v Gradi. Duhovnik in privatni uradnik pa itak brez slovenščine ne moreta izhajati. Naj bi se učenci na gimnazijih tem leže slovanščine temeljito naučili, je sklenilo več pisateljev gimn. knjižnicam svoje spise podajati. V ta namen je dobil on sam nekaj knjig od Gaja, Babukiča in Moysesa. Tem priloži še sam knjižico rajnega Janeza Šamperla, ki je umrl v avgustu 1836 (21. avg. Pisat.). Imenovana knjižica bo za mariborski gimnazij tem zanimljiveja, ker se je rajnik Šamperl tam šolal... Knjige naj pošlje v Maribor Illovetz in Untersteier am 12. 7ber 1837. Stan. Vraz, Privat.“ Na prvem listu imenovane Šamperlove knjige se nahajajo od Vraza zapisani trije sonetje, katerim še tu na prvem mestu pridénemo četrtega, ki je tiskan na posebnem lepem listu. Glasijo se takó-le:

Visokovrednemi Gospodi

Antoni Stranjšaki

na den služenja nove mese per Mali Nedeli.

Phoebe, fave! novus ingreditur tua templa sacerdos.

Tibullus.

„Naj Bog nad Njega stegne roke svoje;
 „Naj z večnim okom gleda Ga tak milo,
 „Kak gledal, gda Ga djal Slovenki v krilo
 „Veleč nji, naj Ga varje no Mu poje :

„Strah božji Mu ne ljudski ravna móje!“
 Tak za Te, ki si branil Slavo milo, *
 Gda njo norost al prevzetje je bilo,
 Sinovje molijo dežele troje.

Al Ti, gda per oltari boš spominal
 Njo, ki rodila v materski Te boli;
 No mater, ki Te jemlje dnes za sina, —

Zmislil si tudi v službi ofra dvojega
 Na Njo, ki nas nadaja vse; no moli
 Naj Bog od Nje ne vrača sonca svojega.

Dne 2. sept. 1838.

* *

Ta, na ličnem, zlato obrobljenem listku tiskan sonet mi je poslal leta 1881. Stranjšak kratko pred smrtjo svojo.

Sledeči trije sonetje so lastnoročno od pesnika zapisani na prvem listu „Navuka v peldah“ od Šamperla v onem izvodu, ki je lastnina mariborskega gimnasija.

„Gymnasialni bibliotheki Mariborski tote bukvice daruje po smerti poslovenitelja Predgovoritelj“.

*

Αποθέσις.

I.

Tam oko moje velik vert zagléda —
 ograjeno za rože lepo polje;
 stražar perteče ključ dà z hitre volje;
 jaz odprem; berž od groze sem vsa bleđa.

Zakaj — ja mesta vidim polne reda,
 k potrebi vencov in stolic do volje,
 al ljudi ni, kar trebalo b' naj bolje:
 Oj čuda! kaj to? praša se beseda.

* Gegen die Verhöhnungen der Grazer deutschen Theologen; po ustmenej izpovedi Stranjšakovej — Pajek.

Na to zamaram list lepò pisani —
na listi pak postavljeno je bilo
dežel — Silesko, Štajer, Gorotani.

Ahà! od tud še ne je duša zvesta
perslà — se vpotim — Slavino na krilo,
Vi davno že perpravljene jim mesta.

II.

Tam v onem kraji, kjer se pašči Drava
Da sestro Muro berž in berž objame,
tam vidiš v lepih dolih bele hrame,
tam sina je spočela ljubav prava.

Za slabih let že misli bistra glava,
kak materi poverne, kar ji vzame,
ni mu blaga zvun proste pesmi same,
al gane to, da k Bogu vpije Slava:

„Ah oče! pošli mi to dete v raje,
naj ljubav moja s solzami ga zmoči.“ —
Bog milo sluša, kar hči prosi, daje.

Berž anjgelca odpošle Ji po sina:
Anjgel mu sklene roke sklene oči,
Ter v krilo Ji pernese Dragotina.

III.

Oh mili Bog! ni to nebeska slaja?
to mater vidit kak oko ji bliska
kak sina na serdec s radostjo tiska,
bi mislil da smert nevmertelnem daja;

Kak s nevmertelnostjo si ga napaja,
kak zdaj hladilo to zdaj tisto iska
da v rane vleje ga, ki ta pot stliska *
od zible vdarjala mu jih do raja.

Ni skoro maternem pestvanju konec;
ko skópala ga s solzami zadosti,
pusti ga z kril si vživat rajskih sonec.

* skliska = polzka — Pajek.

On pak gre širom večne domovine;
 ko pride kjer je on vert prazen prosti,
 glej! ime „Štajer“ berž spred njim spremine.

Prvi sonet je s slavnega českega speva Slawy dcera preložen; drugi in tretji sta original. — G. Janez Dragotin Šamperl, poslovenitelj tote knjige, rojen l. 1814 (preje je zapisal 1815, pa je prečrtal; istina je ta: modroslovec Janez Šamperl se je rodil 17. maja 1815 na Gomili, hiš. šte. 1; umrl je 21. avgusta 1836; tako župna matica — Pajek) se je učil latinskih šol v Maribori, spisal nekoliko lepih pesmic, ter sveršivši modroznanstvo na Gradčkem vseučilišči, meseca serpna l. 1836. vmrl na jetiki v hiši, kjer se je narodil 1814 na taj jemu neprijazen svet. Za njim plačejo jegova Mati ino jeni verni sini, — jegovi brati, — dobri Slovenci.

J. Cerovčan s. r.

Kako so stari narodi mrtve pokopavali.

Spisal Fr. Wiesthaler.

Smrt, strašna smrt! kako neprijetno udarja že sama beseda srečnemu zemljanu na uho! Kako ga še le stresata strah in groza, kedar pomisli, da bode moral na povelje te neizprosljive žene zapustiti vse bogastvo, vse veličastvo tega sveta! — A kako mil in prijeten je njen klic ubogemu siromaku, ki se je življenja večjo polovico v potu svojega obraza trudil! Ona „mu čela pot obriše“, ona mu je „zadnja ljub'ca“, ona ga reši „te doline solz“. — „Süsses Leben! schöne, freundliche Gewohnheit des Daseins und Wirkens! von dir soll ich scheiden!“ zdihuje z Goethejevim Egmontom junak, ktereга kliče smrt osornim glasom iz hrupne njegove delavnosti v tiho večnost. —

„Prijazna smrt! predolgo se ne mudi:
 Ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
 Ki pelje nas iz bolečine mesta
 Tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi“ —

poje otožno nesrečni pesnik, željno pričakujoč rešilnega nje prihoda. In vendar je pri vseh zemljanih njen posel eden in isti: ločitev duše od telesa! Truplo izroči materi zemlji, iz koje je vzeto, ali pa gromadi, ki je izpremeni v prah in pepel. In dušo? — S tem prevažnim vprašanjem bavili so se že skoro vseh narodov in vekov veleumi in modriani od perzijskega Zoroastra, indskega Buddhé, kineškega Konfutseja in grškega Platona do nemškega Kanta, Schopenhauerja, Feuerbacha, Vogta in drugih, in reči se mōra, da je bilo marsikako človeško življenje po-

svečeno edino le reševanju tega vprašanja. Prav ima torej Schopenhauer, če trdi: „Schwerlich sogar würde auch ohne den Tod philosophiert werden.“ Naštevati in pojasnovati vsa modrovanja o smrti, ne more biti naloga temu spisu, za to mu je okvir preozek; le to naj omenim, da se nahaja vera v brezsmrtnost človeške duše pri vseh narodih vesoljnega sveta. Saj je vendar po Herderjevih besedah ta vera edino, kar loči v smrti človeka od živali. Ker tedaj duša ne pogine, temveč še živi, če jej tudi odpade „trupla peza“, zato izkazujejo in so izkazovali vsi narodi svojim mrtvecem več ali manj časti, češ da duša še ni pretrgala vseh vezij, ki so jo nekdanj vezale s človeštvom, ampak da še gleda z onega sveta na počenjanje zaostalih. Zavaljo tega so dolžnosti, ktere nalaga verstvo različnih narodov svojim vernikom napram mrtvim, tako stroge in svete. Njih izpolnovanje imenuje Homer: „τέρας θανάτων“, in „pia officia“, „iusta ferre“, „debita exsequi“ so Rimljanu v tem oziru običajni izrazi. Vsem narodom so mrtvi vzvišena, nekako v sredi med božestvom in človeštvom stoječa bitja, in za največjo pregreho jim velja, nedostojno se jih dotikati z roko ali z zlobnim jezikom. To nam izpričujejo različni blagočastljivi reki, kakor latinski: „de mortuis nil nisi bene“, „sit tibi terra levis“, „molliter cubent ossa“, nemški: „Friede seiner Asche“, slovenski: „naj v miru počiva“, „lahka mu bodi zemljica“ in drugi. Povsodi skrbé zaostali najprej zató, da shranijo truplo rajnkega na dostojen način, ki se vselej ravna po verstvu dotičnega naroda. Prav primerno pravi v tem oziru Herder: „So ist der allgemeine Menschenglaube an die Fortdauer unseres Daseins die Pyramide der Religion auf allen Gräbern der Völker“.

Gotovo je, da so hoteli takoj sprva narodi svoje rajnke onemu božanstvu vrnoti, ktero jim je bilo po njihovem mnenji vdihnolo življenje. Misleč, da biva ono bitje v globočini zemeljskeje, izročevali so je najprej zemlji ali pokopavali. Pozneje pa so iskali isto bitje v nebesih. Tedaj so jih jeli sežigavati, češ, v gromadinem plamenu vrača se duša umrlega k svojemu nebeškemu izvoru. S časom se je tu pa tam oboje predstavljanje nekako zmešalo; tako na pr. so se po mnenji Germanov duše padlih junakov k nebeškemu očetu vračale, oni pa, ki so bili za kako boleznijo umrli, morali so v podzemlje.

V sledečih vrsticah sem se namenil popisati zanimive pogrebne slovesnosti imenitnejših starih narodov, namreč: Indov, Perzijanov, Egipčanov, Grkov, Rimljanov, Nemcev in Slovanov.

Oddaljene so dežele, oddaljeni so časi, v ktere se hočem sedaj z vami podati, častiti bralci, ako vas je volja. J. Verna junaki potujejo celó v mesec, sedeči v velikanskem iz še bolj velikanskega topa izstreljenem zastrelku (projektilu). Zakaj bi tedaj nam ne bilo mogoče, na krilih fantazije vzleteti v tuje, a vendar pozemske kraje! Vzdignimo se tedaj k vzletu in krenimo jo naprej v staro Indijo!

Ker je pri vseh narodih, kakor smo rekli, verstvo na pogrebne svečanosti uplivalo, ni se čuditi, da so bile one tudi pri Indih v pradobi drugačne, nego v poznejšem času, ko sta se po cvetočej Indiji širila brahmanisem in buddhisem. Kakor podobe v zrcali, tako nam odsevajo prvotni indski običaji iz zbirke onih pesnij, ki se zove „Veda“ (= zakon) in je Indom pravo sveto pismo. V pesnih, nanašajočih se na življenje in smrt, združeno je na čuden način neko otožno hlepenje po bivanju na zemlji s popolno udanostjo v povrnitev k materi naravi. Na gromado položijo k umrlemu vdovo in lok njegov, vendar vzemó oba zopet z nje, predno je jel plamen mrtvo truplo objemati. Nato se vrši smrtna daritev, med katero tisti, ki jo opravlja, živeče opominja, naj se življenja veselé. Potém se razidó. Rodovinci in sploh žalujoči pa sedejo tudi drugi dan še okrog ognja, kjer ostanejo do pozne noči, popevajoč dejanja prednikov. Izpodbudivši družino, naj hodi po poti čistosti in pobožnosti, ako hoče dolgo in blaženo na zemlji živeti, izlije konečno gospodar črez kamen žrtno tekočino, govoreč primerne besede. Ko so vstale najprej žene, ki še niso vdove, pozove reditelj cele svečanosti tudi može, naj vstanejo. Pepel sežganega trupla izroči se zemlji, duša pa zadobi aetherično telo, s kojim se vzdigne v nebo. Oklenena v oklep Agnije v (Agni = ogenj = bog ognja) nastopi duša pot k Jami, prvemu umrlemu človeku in ob enem smrtnemu bogu, in k Varuni (= *ořqarog* = nebo), zemlja pa sprejme človeški prah v svoje naročje kakor mati dete. Solnce, ki ves svet obhaja ter vsa nebeška pota pozna, in nočni pastir mesec, ki tako skrbno varuje svojo nebeško čredo, spremljata dušo pri njenem vnebohodu. Pot čuvata štirioka psa, strašna hudobnim, prijazna pravičnim, koje popeljeta k Jami. Pri njem uživa došlec večno nekaljeno radost. Stanovanje zveličanih je sredi neba, kraj počitka in veselja, polen svetlobe, temote in potokov, ob katerih v senci košatih dreves z bogovi občujejo in pirujejo ter blagoslavljajo in blažé pobožne na zemlji, ki stojé pod njihovim varstvom. Kaj pa hudobni? V „Vedi“ se tedanji Indi sploh ne pečajo radi z življenjem po smrti, tem manj s strašnim. Še le v nekoliko poznejšej dobi zavedlo se ga je ljudstvo tako, da si je v svojej domišljiji stvarilo za izveličane *I n d r a s - o v o* nebo, polno veličastja in pozemske razkošnosti, za hudobne pa celo vrsto pekel, katerih naštevajo brez določnega reda 21. Peklenske muke so kolikor toliko grehom primerne: kdor je na pr. kako štirinogato žival ali ptiča usmrtil, ta je obsojen v pekel vrelega olja; kdor je ubil svojega očeta ali kakega brahmana (duhovnika), temu je odločen bakreni pekel, čegar tla so razbeljena; pohotniki se vržejo v morje polno nesnage in blata, katero jo redi; nad roparje, struparje in druge enake hudodelnike pošlje Jama 720 psov z diamantnimi zobmi; kdor je po užitku svete tekočine, ki jo zovejo „soma“, še kako drugo upijančljivo pijačo užil,

temu se lije raztopljeno železo v usta; takim, ki so bogovom človeške daritve doprinašali, razkosavajo njihove žrtve telo. Vrhu vsega tega se nahajajo še v peklih železnokljunski jastrebi in druge roparske živali, ki obsojence trgajo; gozdovi, v katerih raste drevesa z ostrimi meči; peklena reka z vrelo, slano vodo i. t. d. Iz pesnikov, modrijanov in žrtvovalnikov v „Vedi“ opevane pradobe razvil se je pozneje posebni svečeniški stan brahmanov in z njimi njihovo verstvo: brahmanisem, kterega glavne točke so blizu te le: „Duh je le eden: Brahma; duše niso samostalne in same zá-se, ampak le iskre njegovega ognja, žarki njegove luči; kar je, to je le v njem. Le vsled „maje“, to je prevare, učinjene po domišljiji, misli človek, da je zvnaj njega, kar je v njem, misli, da je podvržen nekemu vidnemu svetu, napolnjenemu z boleščjo in veseljem, a v istini živi neločen od Brahme, ki je eno bitje v vsem. — Kdor se tako le za del edinega božjega bitja izpozna in vsej samostalnosti odreče, zá-nj ni nikakoršnih navideznih rečij, zá-nj ni niti rojstva, niti smrti, on vidi povsodi in v vsem le eno edino bitje in žitje. Združen z njim oproščen je vsega pozemskega trpljenja, vséh telesnih vezij, dobro vedoč, da v obeh ni nič večnega in bistvenega, in zamaknen v edino pravo resnično bitje čuti le to v sebi in sme reči: „Jaz sem Brahma“.*

Soroden brahmanismu je buddhisem, nastal najbrž v 6. veku pred Kristom. On je prav za prav le nekoliko popravljen brahmanisem, kojega v marsičem še preseza. Njegov glavni nauk je, da pelje človeka le zatajevanje samega sebe na pot blaženosti. Človek naj brzda svoje čute, naj se iznebi svoje individualnosti, naj zataji voljo, ki ga veže na življenje, potem bo ubežal minljivosti in bo našel v večnem in neizpremenljivem zaželeni počitek. Ta duševni smoter imenujejo „nirvana“ in ga primerjajo ugasnenju svetilničnemu. „Ni ga bitja, ni je snovi, ni ga sveta, tedaj tudi nikakoršne moči ne, ki bi bila vse to stvarila, tedaj ni nikakoršnega božanstva. Vse je bilo nič, je nič, bo nič, vse je prazno in edina resnica — „nebitje“. Da pa meni človek videti pred seboj vedno se prominjajoči svet, je le gola domišljija, izvirajoča iz vere na njegovo (svetovo) bitnost. Vse kar je (sevéda le na videz), je podvrženo štirim velikim zlom: rojstvu, bolezni, starosti, smrti in vsem iz njih izvirajočim bolestim. Svet in žitje je le ena bolečina. Njo olajšati čuti človek v sebi neko hrepenenje, katero mu rodi slo in strasti. In le če ume to hlepenje popolnem zadušiti, reši se človek bolečin, ki se vedno ponavljajo. V ta namen potrebno mu je 6 popolnostij, ki so: Izpoznanje, nravnost, delavnost, dajanje miloščine, potrpežljivost, ljubezen do bližnjega.

* Primeri: M. Carrière: „Die Kunst im Zusammenhange der Kulturentwicklung und die Ideale der Menschheit.“ 2. Aufl. Leipzig 1871.

Največje znanje združeno z najkrepostnejšim delovanjem rodi mu blaženost, ki ni nič drugega nego „nirvana“, to je popolno ugasnenje človeške osebnosti, povrnitev individualne ničnosti v prvotno ničnost.“ *

Ako je tedaj Indom vse žitje le nekako zakrito umiranje, vsa rast le skrivno trohnenje, se je li čuditi, da se jih je lotila popolna odvažnost in da kar koprnijo po počitku, po smrti? Življenje jih ni moglo naudajati z veseljem, tem manj, ker so morali tudi v političnem oziru toliko stoletij ječati pod težkim jarmom duhovskega in posvetnega trinoštva. Tem ugodnejša prikazen jim je morala torej smrt biti; saj jih je rešila „življenja ječe“ ter dovedla do toliko zaželenega miru in pokoja. S tega stališča bi se dalo pričakovati, da so vsaj trenutke smrti in shranjevanja telesnih ostankov slovesno obhajali. Nikakor ne! Z isto malomarnostjo, katero kažejo nasproti življenju, spravljajo tudi svoje mrličje, dà z malomarnostjo, ki bi se smela skoro surovost imenovati. Shranjevanje se vrši na tri načine: mrtvece ali pokopljejo ali sežgejo ali pa v vodo vržejo. Tisti privrženci brahmanisma, ki nad vse časté boga Živo (= ognjemolci), pokopavajo svoje mrtve ali jih pa v reko Ganges pomečejo, da bi z njimi svetega ognja ne oskrunili, drugi pa, kojim je Višnu najvišji bog, sežigavajo trupla umrlih, da ne bi vode jim svete z njimi onesnažili. Buddhistom je sežigavanje trupel strogo prepovedano; zato izročajo svoje rajne materi zemlji.

Z možem, ki je bil brahman ali vsaj ksatrija (= vojak), dá se na gromadi sežgati tudi vdova, ** in sicer, ker je pri Indih mnogoženstvo običajno, tista, katero je rajniki najbolj ljubil. O tej šegi, ki se je do današnjega dne ohranila, poročajo nam stari grški pisatelji Strabon, Diodor, Plutarch, in latinski pisatelj Ciceron (Tusc. 5. 27. 28.) pravi: „Mulieres in India cum est cuiusvis earum vir mortuus, in certamen iudiciumque veniunt, quam plurimum ille dilexerit; plures enim singulis solent esse nuptae. Quae est victrix, ea laeta, prosequentibus suis, una cum viro in rogam imponitur; illa victa maesta discedit.“ Že stara „Veda“ omenja v spevu, ki se zove „Rigveda“, prostovoljno smrt, katero so zveste vdove na gromadi svojih mož storile. Zakaj bi tudi ne? Saj ta smrt ni samoumor, temveč vdovi se postavi na mestu, kder se je sežgala, spomenik, in vsakdo, kdor jo na zadnji poti spremlja, pridobi si večjo zaslugo, kakor da bi bil najslovesnejšo daritev „ačvamêdha“

* Scherr, Geschichte der Religion I. 229.

** Po uradnih izkazih se je samo v Kalkuti in njenej okolici od 1815 do 1823 leta 3379 vdov takej smrti na gromadi žrtvovalo. Po tem bi bil tudi verjeten račun, ki ga je nekdo napravil, da je namreč v britskej vzhodnej Indiji od 1756—1829. l. 70.000 vdov na gromadah pomrlo. Britska vlada je sedaj ta običaj s strogimi prepovedmi odpravila.

(= konjsko daritev) opravil, možu pa, s katerim se dá vdova sežgati, odpuščen je vsak greh, naj si je tudi kakega prijatelja ali morda celó brahmana umoril. Tako stoji zapisano že v starih svetih pesnih z imenom „Purâna“.

Ako je kdo na tujem umrl, prenesó kosti njegovega ondi sežganega trupla v domovino. Tu razgrnejo na gromadi kožo črne keze, pomažejo kosti s surovim maslom ter je ná-nj položé blizu v tistem redu, kakor so v človeškem telesu razvrščene. Nato zakoljejo za smrtno daritev kravo, položé vsako njenih kostij na dotično kost človeško, zavijejo vse vkup v kozjo kožo, prižgó gromado ter nagovarjajo truplo s sledečimi iz „Rigvede“ vzetimi stihi:

„Vzemi od krav neizgorljivi oklep,
Ogrni se z njihovo tolšéo in mozgom,
Da te krog in krog smodeč ne objame
Divji silnik: plamena veseli Agni!“

„Neizgorljivi oklep“ je kravji kostjak, ki se pridá človeškemu, da nadomesti vsako posamezno kost, ki se je morda že izgubila, ali pa utegne v ognji popolnem zgoreti.

Soroden temu običaju je drug, ki nas nekoliko spominja grških in rimskih kenotafij, to je symbolično sežiganje. Meneč, da ima človeško truplo 360 členov, natrgajo in zberó 360 malih odrastlekov drevesnih, z imenom palasa; te odrastleke ovijejo s predivom, pomažejo s klejem (popom), da se bolj trdno sprimejo, in je sežgó symbolično mesto rodovincev, ki so jim umrli na tujem, ne da bi bili njihová trupla dobili. — A zapustimo zdaj Indijo in napotimo se v staro Perzijo!

Tudi pri Perzijanih je shranjevanje mrtvih v ozkej zvezi z verskim mišljenjem o stanji človekovem po smrti. Po grehu prvega človeka, tako uči Zoroaster, poslal je Ahriman (zlobni princip) smrt na svet. Dobri človek, ki se je hrabro ves čas svojega življenja s hudobnostjo boril, nima se je bati, kajti ona ga le reši trudapolnega bojevanja. Kakor hitro človek premine, prihité duhovi (daevas) ter se polastijo njegove duše, ki dospe nekoliko dnij po smrti do velikega mosta dšinevada, razmejišča med tem in onim svetom. Tu izsleduje vsega človeštva veliki sodnik Ormuzd z Bahmanovo pomočjo življenje prišlecev. Kdor je pravično živel, sme brez strahu pričakovati vstajenja, ktereга se imajo nadejati vsa bitja, a še le potém, ko bo svet 12000 let prebil. Tedaj še le se bode Ormuzdovo kraljestvo, kraljestvo svetlobe, po vsem stvarstvu razširilo in vladarstvo Ahrimanovo ugonóbilo. Vstajalo pa bode človeštvo v tistem redu, v katerem je bilo v življenje poklicano. Vstal bo tedaj najprej prvotni človek Kaiomorts, nató prva človeška dvojica Mešija in Mešijane, potém različni človeški rodovi. Kedar bodo vstala

trupla s svojimi „feruerji“ * združena, vršila se bode vesoljna sodba, pri kateri bo najvišji sodnik *Sosios* vsakemu svoje zasluženno plačilo delil. — S tem poverjem se perzijansko shranjevanje mrtvih trupel popolnoma strinja. Ker smatrajo začasno stanje človeške duše od smrti do vesoljne sodbe, h kateri se ima truplo iz rakve v novejši veličastnosti vzdignoti, le za nekako nadaljevanje življenja na svetu, preskrbljujejo počivališča sploh, vzlasti pa kraljevo, z vsakojako zločnostjo in z vsemi za človeško življenje potrebnimi reči. Vrh tega je Perzijanu eno glavnih pravil čistost in sicer telesna ne manj kot dušna. Solnce in vsled tega tudi ogenj časti po božje; isto tako mu je zemlja sveta. Vsako mrtvo truplo postane po njegovem mnenju last zlobnih duhov in onečisti vse, kar pride z njim v dotiko. Zaradi tega se ne sme niti sežgati, niti neokvarjeno in neizpremenjeno pokopati, niti v vodo vreči, ker bi vse te reči oskrnilo. Kaj počno tedaj z njim? Prepuščajo je v plen ptičem ali psom ali usihu ali izvetrenju. Že Herodot nam pripoveduje, da se pri Perzijanih ne sme nobeno truplo preje pokopati, predno se ga ni kak ptič ali pes dotaknol. Potém še le je prevlečejo z voskom in izročé zemlji. V *Pazargadah*, stolnem mestu perzijanskih kraljev, je po poročilu Arrijanovem še Aleksander Veliki videl Kyrovo truplo, počivajoče v odprtej zlatej rakvi na zlatonožnem odru, obdano orožjem in različnim lepoticjem. In tako ravnajo sploh s svojimi mrtveci. Izpostavljajo je na visoko ležečih krajih ter je prepuščajo gori omenjenej osodi. Na tem kraju (*dakhma*) moli duhovnik tri dni za dušo umrlega; v tretjej noči gre duša črez most dšinevad in dospe potem ali v svetlo bivališče božje, ali pa pade v pekel. Pot, po kateri se je bil mrlič nesel, očistijo zopet s tem, da vodijo po²njej devetkrat sem in tja psa, ki jim velja za sveto žival. Pogled od živali oglojenih kostij mrličevih je Perzijanu tolažilna podoba brezbolestnosti in miru po smrti. Čim preje so kosti oglojene, tembolj mu je olajšano srce; ako se jih pa živali dolgo ne hoté dotaknoti, smatra se mrtvec za brezbožnika, ktereга niti žival ne mara. Mrtveca takoj pokopati dozdeva se jim velika pregreha, ki se véasih celó s smrtjo kaznuje. Oglojene kosti zagrebó konečno „magi“ (kozelniki), ki so ob enem svečeniki. — Iz bujne Azije potujmo na ravnost v severno Afriko!

Ondi biva že od pradavnih časov eden najbolj slovečih kulturnih narodov starega veka, Egipčani.

(Dalje pride.)

* Feruer ali fravasi je Perzijanu to, kar Platonu „*idées*“, Rimljanu „*genius*“ (duh); vsako drevo, vsak človek, celó božanstva imajo svojega „feruerja“.

Razne malenkosti.

1.

Lani sem na tem mestu precej obširno pisal o Polyfemu in vzlasti skušal natančneje določiti, koliko spomina se je o njem ohranilo na slovanskih tléh. Videli smo, da takovega velikana ali takovo velikanko še danes dobro poznajo Srbi in Rusi ter da so vrhu tega i drugod po slovanskem svetu v spominu ostala bajevna bitja, ki so mu v kolénu. Zapazil je menda vsakdo na prvi hip, da je v tem slučaju tradicija jugovztočnega slovanstva živejša in bogatejša od zapadnega ali da točneje povém, da se v zapadnem slovanstvu spomin na velikana, Polyfemu enakoga morda celó ni več ohranil. To ne bi bilo kaj posebnega, kajti enakih slučajev poznamo precejšnje število, ali baš tú je stvar vendar nekoliko drugačna.

Veseli me, da morem zdaj dotičnim domačim pričam dodati tudi česko. Ako je naravnó iz národnih ust prišla v knjigo, nam jo je tembolj imeti v čislih, ker nam more in mora biti nov porok vzajemnosti narodne tradicije jugovzhodnega slovanstva z zapadnim. Natisnena je ta priča v knjigi „Národní pohádky od J. K. z Radostova (v Praze 1883)“ na stranéh 536 do 540 in ima naslov O bídě t. j. o bedi ali nadlogi. Vsebina jej je v kratkih besedah tá-le:

Trije knežji sinovi odpotujejo z doma iskat nadloge. Pridejo do velikega lesa in stopajo naprej in naprej po njem. Dohiti jih tema in treba jim je pomisliti, kje bi prenočili. Dolgo gledajo ali nikjer ne morejo najti mehkih postelj, na kterih so domá spavali. Poskušajo kako bi se spalo na golih tléh ali vselej zopet vstanejo, dokler ne ležejo pod votlo drevo na mehki mah. Ali jedva zadremlejo, kar se začuje rjojenje divje zverjadi. Prestrašeni vstanejo in zlezejo na drevesa, kjer jim je bilo prebiti vso noč. Težko pričakujejo jutra in ko je pričakajo, vstanejo in blódiijo potém ves dan po lesu lačni in utrujeni. Veseli so bili, da so mogli z divjim sadjem glad potolažiti. Zvečer so morali zopet na drevesa, na kterih so se le mogli težko držati, kajti spanec jih je premagoval. Drugi dan in tretji še niso mogli iz lesa in ko mu slednjé vendar pridejo do konca, zadene je nova nesreča. V tem kraji namreč lovil je strašansk velikán zverino, ktero so mu ljudje zganjali, in zdaj se je bližal lesu prav na tem mestu, kjer so bili knéžiči. Skrijejo se za velikim hrastom ali velikán opazivši jih zagrmí nad njimi: „Le vèn vi zemeljski črviči“. Oni ubogajo, a hrust z veseljem jih opazujoč mlaskne z jezikom in pravi: „Kaj hočete tukaj?“ Oni odgovoré, da hodijo po svetu, ker bi radi nadlogo upoznali. „No tú vam morem biti posebno na uslugo, — le pojdite z mano,“ zavpije velikán hrohotom, da se je

daleč po lesu razlegalo. Silno prestrašeni stopajo za njim in pridejo do prav globoke pečine. Ker si ne upajo vá-njo, prime vsakega zapóred z dvema prstoma in ga doli vrže ter naposled sam za njimi stopi. Knéžiči zapazijo, da so v velikej pečini, kjer je bilo kakih sto skopcev ter obrova postelj in ognjišče. Zaukaže jim ogenj unetiti in ko je bilo to storjeno, se zadere: „Kteri je najstarejši izmed vas?“ „„Jaz““ oglasi se najstarejši. „Tedad ga vidva mlajša nbita,“ zaukaže velikán. Ker tega nočeta, zagrabi in zadavi sam najstarejšega, natakne ga na raženj ter na dveh razsohah položi na ogenj. Ko je bil nekoliko pečen, sname ga in pojé z največje slastjo. Takisto stori tudi s srednjim. Potém se vrže na postelj, brzo zaspi ter začne smrčati, da se pečina stresa. Med tem premišljuje mlajček, kako bi se dalo obru uiti. Uhod do pečine je bil tako visok, da bi nikakor ne mogel do njega, a drugega izhoda iz pečine ni bilo nobenega. Gleda sem in tja ali ko se mu zdi vse zastoj, potegne meč in iztakne obru očf. Le-tá zarjove, skoči kvišku in zavpije razjarjen: „Le čakaj ti gad, grdo ti bodem to poplašal.“ Nato hlastne z rokami po knéžiči, da bi ga zagrabil, ali tá skoči med skopce in se vselej ogne, dasi mu je često prav blizu. „Tako bi se lahko ves dan igrala,“ pravi velikán in začne skopce iz pečine metati. Knéžič se prime nekega skopeca in velikán ga z njim vrže na plano. „„Vendar sem te prevaril,““ pravi mladeneč. „Ker si tako premeten, ná nekaj za zpomin,“ pravi resno velikán in mu vrže dragocén prstan. Knéžič ga natakne ali tá hip zakričí velikán: „Prstan kje si?“ „„Tú sem““ odgovori prstan silnim glasom. Velikán se spusti za knéžičem, ki beží kolikor more; ali oni mu je bil že za petami, kajti prstan neprestano kričí: „„Tukaj sem.““ V tej zadregi hoče mladeneč prstan sneti ali ker tega nikakor ne more, odgrizne prst in ga vrže s prstanom vred daleč od sebe. Ko ga po glasu velikán najde, pravi: „Glej ga gada, rajši si je prst odgriznil! Pa tudi dobro; bodeš vsaj lahko domá materi pripovedoval, kaj je nadloga.“

Da imamo tú inačico priče o velikánu ljudojedu, ki se v starogrškem sporočilu Polyfem zove, gotovo ni dvojiti. Sama na sebi ima dosti enakega s pričami sorodnih národov a zopet tudi nekaj posamnostij, ktere so jej samej lastne.

Uzrok potovanju postavim je isti kakor v ruskih pričah, kar je posebno izraženo v uvodu, kjer se pripoveduje, da so bratje zaradi tega šli iskat nadloge, ker so od ljudij o njej pripovedovati čuli in bi jo tedaj radi poznali. Dalje orjak samo enega brata ne pojé, kakor v vseh pričah druge vrste z isto vsebino. (Razredbo vseh teh prič po vsebini gl. v lanskem Kresu na str. 168, 169). Mladeneč oslepí velikána z mečem, kakor v dotičnem italijanskem poročilu (Kres II. 113, 114). Da ima orjak dve očesi, da ponudi nasprotniku prstan, da bratje prenočujejo na drevesih, — vse to nahajamo, kakor nam je znano, prav tako po

drugih pričah. S pričami prve vrste pa strinja česko zgoli to, da mladenec ne uide v ovnovej ali skopčeveji koži, ampak takisto, da se na ovna oziroma na skopca obesi. To jej prvotno gotovo ni bilo lastno, kajti nahaja se v arjoevropskih národih samo v Homérjeveji pripovedi in je celó novogrškeje čisto neznano. V česko tradicijo je prišlo to prav tako po knjigi kakor v nektere pripovedi slovanskega juga, katerih smo se tudi že spominali (Kres II. 111). Ako je česki nabiralec tudi v važnejših episodah sam kaj prenařeval, je gotovo baš tá čřta njegov gréh.

Českemu pripovedovanju je med drugim to lastno, da mladenec zato ne more do uhoda, ker je pečina tako globoka. Dalje sili orjak mlajša brata, da starejšega sama ubijeta in isto tako, da najmlajši ugonobi srednjega. Tudi je samo tej pričji lastno, da more meč z enim mahom iztaknoti obé očesi — in še nekaj malenkostij, katerih mi ni dalje naštevati.

Ne trebalo bi nam toliko besed, ako bi knjiga sama bolje ugajala znanstvenim potrebam. Nikoli ni povedano, kje je nabiralec kaj slišal in od koga. Vrhu tega pa še založnik v uvodu to berilo českemu občinstvu nekako čudno priporoča. Pravi namreč, da je te priče spisal pisatelj, ki je k temu posebno sposoben. Ali spisati mu jih ni bilo, ampak samo zapisati in sicer čisto tako, kakor so je narekovala narodova usta in prav nič drugače. Kdor proti temu glavnemu pravilu grešji, narodno slovstvo kazji in je spravlja ob veljavo. Taki proizvodi so, kakor narodne pesni, jako kočljiva stvar. Kdor se jih loti z napačnim namenom, da jim pomore do večje dovršenosti, ne doseže drugega nego da jih spravi ob prirojeno priprostost, milino in ob oni prvotni, vedno sveži pesniški duh, kteri vsaj večino teh narodnih proizvodov prešinja in ki prvi izgine, ako se jih taka roka dotakne. Da take po samovoljnih načelih prenařene in tedaj pokažene priče vzlasti znanstvenim svrham nikakor ne ugajajo, mi ni treba posebej naglašati. Toliko v obče, ker se nam je bilo vsekako tega predmeta dotaknoti.

S temi českimi pričami pa ni tako in v predgovoru se v tem oziru več obeta nego bi se bilo smelo. Pozná se sicer nekterim na prvi mah, da je gotovo narod nekoliko drugače pripoveduje ali na tem pa tudi ni dvojiti, da je glavna vsebina ostala nedotaknena in da se je zgoli v posamnostih marsikaj prenařevalo in tú in tam celó dodajalo, kar sevéda tudi ni hvale vredno. Toda o vsem tem nam tú natančnejše ni govoriti in naj torej ta splošna opomnja za zdaj zadostuje.

2.

Najhujšji zopernik sv. Methodiju postalo je bilo nemško višje duhovenstvo osobito odkar ga je papež Hadrijan II. (867—872) za pannonskega in moravskega nadškofa bil posvetil (l. 870, ali 871.) in je slovenska služba

božja bila z dovoljenjem papeževim vpeljana po vsej metropoliji, Methodijeve oblasti izročenej. Nevolja nemškega duhovenstva vzlasti pa nadškofa solnograškega bila je vsled te spremembe v crkvenih zadevah pannonskih velika, kajti solnograške oblasti v Pannoniji bilo je zdaj konec. Pooblaščenec solnograškega nadškofa, nadduhovnik Rihbald zapusti l. 871. doleno Pannonijo ter se vrne v Solnograd, gotovo ne z ljubeznijo do dežele in ljudstva v sreč. ampak z nakano, da ondi Methodija zatoži in vse naredbe očrni, ktere je vsiljenec proti dosedanjim crkvenim običajem v svojej metropoliji bil vpeljal. Besede njegove padejo na rodovitna tlá in že leto kesneje (872, po drugih ali manj verjetno 873) je Solnograd kodificiral svoje pravice na doleno Pannonijo v posebnej spomenici, ktera z mnogimi zgodovinskimi dogodki rezko dokazuje, da se zadnjih sedemdeset in pet let nihče ni utikal v pannonske crkvene zadeve ter da je nadškof solnograški s pomočjo in dovoljenjem nemških vladarjev imel sam in edini te okrajine v svojej crkvenej oblasti. Gl. moj sestavek „Papeška pisma britanskega museja in sv. Methodij“ v Kresu l. 346, 347. — Spomenica ta ima naslov *De conversione Bagoariorum et Carantanorum libellus* in je vsled svojega čisto službenega značaja delo neimenovanega pisatelja (Anonymi Salisburgensis). Najtočnejše natisnena in v odstavke razdeljena je v MG. SS. XI. 1—17, oziroma 4—17. Na celu jej je prvotni životopis (vita primigenia) sv. Ruperta, gorečega označevalca krščanske vere med Bajuvarci konci sedmega stoletja.¹ Znan je bil po rokopisih XI. in XII. stoletja ali v c. kr. vseuč. knjižnici graškej nahaja se ta spomenik v rokopisu desetega stoletja (cod. membran. saec. X. foll. 238 in 4°, nunc sign. Nr. 790) na listih 110^a do 113^b z naslovom *Gesta sancti Hrodberti confessoris*. Priobčil in temeljito ocenil ga je zadnjič F. M. Mayer v zborniku *Archiv für österreichische Geschichte* LXIII. 595—608 (Wien 1882) in se imamo temu veččaku zahvaliti, da se je tudi neka točka starejše naše crkvene zgodovine popolnoma razjasnila. Kaj s temi besedami mislim, bode v naslednjih vrsticah drobnejše razloženo.

Solnograška spomenica je bila tedaj spisana in bržčas papežu samemu izročena z namenom, da Solnograd z njo dokaže svoje staro pravo

¹ Kakor utegne znano biti, natisnena je spomenica v Kopitarjevem Glagolita Clozianns na str. LXXII. do LXXVI; Ginzel *Geschichte der Slavenapostel Cyrill u. Method*, Leitmeritz 1857, ima jo na str. 46—57 s Kopitarjevimi opomnjami in Biljbasov jo je uvrstil v delu Kirill i Mefodij, S. Peterb. 1868, l. 111—126 po razdelitvi Wattenbachovej v MG. SS. l. cit. V vseh treh pa življenja sv. Ruperta ni, ampak začenjajo vsi stopram s tretjim odstavkom ali z besedami: *Hactenus praenotatum est, qualiter Bagoarii facti sunt christiani. . . . Nunc adiciendum est, nadaljuje poročilo, qualiter Sclavi, qui dicuntur Quarantani et confines eorum, fide sancta instructi christianique effecti sunt.* Oddelek torej, ki govori o krščanstvu v Bajuvarcih, je izpuščen.

na doleno Pannonijo. V prvotnej legendi o sv. Rupertu se pripoveduje, da je bajuvarski vojvoda Theodo (vladal je okoli 680—722) poprosil tega sv. moža, da rači priti oznanjevat Bajuvarcem krščansko vero. Rupert pošlje poslanca na vojvodo in pride kmalu sam v Ratisbono, kjer je bil prijazno sprejet. On podučuje vojvodo in ga spreobrne z mnogimi drugimi vred na krščansko vero. Nató mu vojvoda dovoli, da si smé s svojimi spremljevalci po lastnej želji izbrati ugodni kraj, da smé crkve zidati et cetera ad opus ecclesiasticum habitacula perficere congruentia.¹ Vsled tega dovoljenja odpelje se po Donavi in pride do dolene Pannonije, seme življenja troseč. Potem se vrne v kraj² Laureacum (poznejši Lorch) po imenu in ozdravi ondi mnogo bolnikov z molitvijo. — Do zdaj veljavna vita primigenia pripoveduje poslednje stvari s témi-le besedami: Tunc supradictus vir Domini, accepta licentia, per alveum Danubii usque ad fines Pannoniae inferioris spargendo semina vitae, navigando iter arripuit; sicque tandem revertens ad Laureacensem pervenit civitatem, multosque ibi infirmos variis languoribus oppressos orando per virtutem Domini sanavit. MG. SS. XI. pag. 5. Graški rokopis pa poroča isto takó-le: Tunc supradictus uir Domini, accepta licentia, per alveum Danubii navigando iter arripuit sicque tandem perveniens ad Lauriacensem civitatem predicando uerbum doctrine uite multosque infirmos uariis languoribus oppressos orando per uirtutem Domini sanavit. Archiv LXIII. pag. 607. Poslednje poročilo pravi, da je bil sv. Rupert slednjič prišel v Laureacum ali Lauriacum t. j. da je bil tá kraj najskrajnejši, kolikor jih je bil obiskal na tem svojem potovanji. O Pannoniji tedaj ali celó o dolenej Pannoniji ni niti sluha. A ktereга poročila se nam je tú oklenoti? Starejšega in starejše je ne le po pisavi ampak tudi po vsebini poročilo graškega rokopisa, kakor je po mojem mnenju F. M. Mayer do dobra dokazal. Ali kdaj in čemú je prišel v oni životopis passus o dolenej Pannoniji? Brezdvojno takrat, ko je bila spisana gori omenjana spomenica t. j. l. 872. in je imel tá čisto samovoljni dodatek, ta 'fraus pia' namén, da solnograške oziroma bajuvarske pravice na doleno Pannonijo tembolj utrdi.

Temu se bodo samo oni ustavljali, ki imajo pisatelja životopisa in spomenice za isto osebo. Ali tá nazor je popolnoma kriv ter veljá danes skoro v obče mnenje, da je bil životopis v osmem stoletju napisan in da ga je pisatelj spomenice samo v svoje poročilo bil upel in kakor zdaj

¹ Poslednje po graškem rokopisu latinski navedene besede so važne, ker nasprotujejo naravnó še vedno precej razširjenemu mnenju, da je bil že zdaj tudi škofji sedež ustanovljen. Celó bistroumni P. J. Šafařík je bil tú pravo pot zgrešil. Prim. Slovanské starožitnosti II.² 338 (v Praze 1863).

² Da tukaj beseda civitas ne pomenja mesta v današnjem smislu je znano.

vidimo tú in tam tudi po svojem zasuknol.¹ V naglici je bil pa pri onem dostavku na nekaj važnega pozabil. Utaknol ga je bil na krivo mesto t. j. tja kjer je o Bajuvarcih in ne kjer je o Slovenih govoric, kakor bi po pravici smeli pričakovati in kjer bi bil tudi utis mogočnejši. Ta dostavek nam jasno dokazuje, kako hudo jih je v Solnogradu peklo, da je bila Pannonija zá-nje mahoma izgubljena. Zagovarjali so z vsemi silami in sredstvi svoje pravo in se pri tem toliko spozabili, da jim celó zvižaja in skaza zgodovinskih činov niste bili preslabi, da le pridejo do zaželenega smotra. Kljubu temu pa nasledki zá-nje niso bili ugodni in zató kesneje ono nečloveško ravnanje s sv. Methodijem, katero so nam tako jasno ali tudi tako grozno odkrila papeška pisanja, najdena in shranjena v britanskem museji.

Krek.

Gašpar Rojko.

Na vseh štajerskih gymnasijah uči se zgodovina štajerskega vodstva, in o tej prekrasnej deželi imamo več večjih in manjših zgodovinskih knjig, ktere popisujejo tudi kulturno in literarno njeno življenje. Nekteri pisatelji niso pozabili najmanjšega nemškega moža imenovati, ki se je trudil na kulturnem in literarnem polji, — a slovenskih mož nobeden ne omenja, celó našega slavnega Miklošiča ne, ki vendar zaradi svojih znanstvenih izvrstnih spisov po vsej učenej Evropi slovi. Tudi slovenski dijaki se učijo te zgodovine, a nobeden učitelj jim ne razlaga, da so tudi iz njihovega naroda izhajali možje, ki so bili znanosti in umetnosti na diko. Zató hočem kratko načrtati življenje in delovanje slovenskega moža, ki je kot dušni pastir, kot učenjak, kot pisatelj, kot ravnatelj izobraževalnega zavoda, kot javen učitelj in kot visok državni uradnik blagotvorno deloval. Dvoje dežel, Česka in Štajerska ste rekli: on je naš; — dasiravno ni bil Čeh, živel je vendar tudi ves za Česko.

Gašpar Rojko se je porodil 1. januarja l. 1742. v Metavi (v Črnkovej hiši) fare sv. Petra pod Mariborom. Početne šole je obiskaval v Mariboru,

¹ Tudi ne veljá, kar je Búdinger (Oesterreichische Geschichte I. 69, op. 4.) proti Rettbergu (Kirchengeschichte Deutschlands II. 201, 557) navel, ki je kakor zdaj Zillner (Mittheilungen d. Gesellschaft f. Salzb. Landeskunde XVIII. 43) dvojil, da bi bil kdaj sv. Rupert prišel do dolenje Pannonije in da torej poročilu ni lahko verjeti. Búdinger namreč pravi ondi, da Solnograd ni potreboval take sleparije (Salzburg bedurfte derartige Schwindeleien nicht). Ali jo je potreboval ali ne, toliko je gotovo, da se je bila zares zgodila in da je tedaj Rettberg o tej stvari nekako divinando prav sodil.

pozneje je nadaljeval svoje študije v Gradcu, kjer se je tudi izšolal in doktor bogoslovja postal. Vsi njegovi učitelji so bili Jezuiti, razven onih na Dunaji, kamor se je bil po dovršenih filozofičnih študijah podal, da sluša o naravnem in crkvenem pravu predavanja slavnih profesorjev: Martini-a in Rieggera. Tam je tudi poslušal predavanja: „De gratia“ od imenitnega bogoslovca avguštincea P. Cortiva. V decembru l. 1766. v mašnika posvečen, bil je poslan v pastirovanje duš in bil sedem let kaplan v Selnici in Svičini. Leta 1773. je bil poklican v Gradec na učiteljsko stolico, in izročeno mu je bil uk o logiki, metaphysiki in ethiki. Leta 1774. je učil crkveno zgodovino, in leta 1777. so mu izročili ravnateljstvo črez tedanji: „Studienseminar“, v katerem je vodil 200 pitomcev iz plemenitih in prosti hrodbin, ki so se od prvega grammatikalnega razreda začeni v tem semenišči odgojevali in so skozi ves tečaj svojih juridičnih in bogoslovnih študij v njem stanovali. Ker je cesar Jožef II. bil zapovedal, da ne more nobeden duhovnik biti za dušnega pastirja postavljen, ki ni bogoslovnih študij popolnoma dovršil, stanovalo je v tem semenišči tudi 20 duhovnikov. Za tako ravnateljstvo je bilo potreba mnogo previdnosti in znanosti, a naš Rojko je to težko službo izvrstno opravljal.

Leta 1782. ga je cesar Jožef poslal na praško vseučilišče za profesorja crkvene zgodovine. Iz vseh stanov so ga hodili poslušat. Tam je spisal svojo: *Synopsis historiae religionis et ecclesiae christianae* 1785. Učil je tudi nekaj časa pastirno, leta 1790. ga je vseučilišče imenovalo svojim dekanom, in vlada leta 1791. repraesentantom in prisednikom „studienconsessa“; cesar Leopold II. ga je imenoval cesarskim svetovalcem in referentom, in leta 1793. cesar Franc pravim gubernijalnim svetovalcem. Tukaj je Rojko pokazal svoj administrativni talent. V registraturi praškega gubernija kažejo se štirje debeli folianti, vse kancelijsko delo bistroumnega in izurjenega državnega uradnika Rojka. Leta 1798. ga je slavna Carolo - Ferdinanda izvolila svojim rektorjem. Pri svojem nastopu je govoril tako izvrstno v latinskem jeziku, da ga je višji vojvoda Karol, tedanji gouverneur in generalni kapitan bohemskega kraljestva, očitno pohvalil.

Leta 1807. je bil Rojko imenovan kanonikom višjehradskega kapitola, cesarskim kommissarjem pri visokej praškej šoli, in leta 1811. infuliranim proštom kolegijalne crkve vseh svetnikov v Pragi. Delal je neumorno do leta 1817. Sedemdeset let star je prosil za pokoj, in cesar Franc je v prošnjo dovolil s častnim odpisom, da je pravično: „einem so ruhmvoll ergrauten Staatsdiener, der durch einen langen Zeitraum der Kirche und dem Staate die nützlichsten Dienste geleistet, bei jeder Gelegenheit seine Gelehrsamkeit, seinen Eifer und seine Treue bewährt, und stets nicht bloss seine Pflichten erfüllt, sondern sich vielfach ausgezeichnet

hat, den Rest seines thätigen Lebens in sorgenfreier Ruhe geniessen zu lassen“. — Tako se glasijo besede cesarskega dekreta. Živel še je potem štiri leta, umrl je 20. aprila ob enej uri po polnoči v visoki starosti. Na našega Rojka se pač smejo obrniti pesnikove besede:

Quid numeras annos, vixi maturior annis:
Acta senem faciunt, haec numeranda tibi.

Obširno biografijo Rojkovo je spisal Ignatz Richard Wildling, njegov učenc, ko še je Rojko živel v „österr. Annalen der Literatur u. Kunst, Oktober in November Heft. str. 171—181 in 215—230“ (ako sem si prav notiral). Tam se tudi imenujejo vsi Rojkovi učeni spisi in tudi inostranski časopisi, ki so pohvalno omenjali njegovih knjig.

Davorin Trstenjak.

Drobnosti.

Aritmetika za nižje gimnazije. Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po šestindvajsetem natisku poslovenil J. Celestina. Prvi del. V Ljubljani. Tiskala in založila Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg 1882. Cena 1-10 gld. — Znano je, da je vis. naučno ministerstvo zaukazalo, da se ima na nižjih gimnazijah v Kranji in v Rudolfovem, kakor tudi na slovenskih oddelkih ljubljanske gimnazije, od letošnjega šolskega leta začeti, v prvem razredu med drugimi predmeti tudi matematika v slovenskem kot podučnem jeziku razlagati. V to svrhe je učiteljiščni profesor gospod Celestina poslovenil znano dobro Močnikovo aritmetiko za prva dva razreda po najnovejšem od vis. naučn. minist. potrjenem natisku. Ker veljajo Močnikove učne knjige sploh za metodično urejene in najpripravnejše, treba nam je le nekoliko o prestavi omeniti.

Vsak kdor knjigo le nekoliko prebira, bode se prepričal, da je prestava v obče tako dobra, da si ni treba boljše želeti, in kdor originala ne pozna, še slutiti ne bi menda, da je to le prestava, ako ne naleti ravno na nekatere okornosti, ki nas tu in tam spominjajo nemškega originala. Tehnični izrazi so jako ugodni in pravilni, véasih se rabi za isti pojem več izrazov, kar nam sevéda kaže spretnost izraževanja v našem jeziku, a tega ni ravno potreba, kajti tehnični izrazi se naj enostavno določijo. Stavki so precisni, marsikteri celó bolj in še krajši kakor v originalu. Jako dobro zadel pa je prelagatelj, da je vsakemu slovenskemu tehničnemu izrazu nemškega ali onega pridejal, ki se sploh v nemških ali drugih knjigah v obče rabijo, in da mu služijo većinoma tudi v tekstu večidel občno znani izrazi, kakor na pr. „sumand, diferenca, faktor, kvocijent“ itd. Tako se učenci navadijo teh občno znanih izrazov, in v višjih razredih, v katerih se ni zdaj pričakovati slovenskega podučnega jezika, jim vsaj terminologija ne bode tuja. To in natančna prestava nemških od vis. minist. že potrjenih šolskih knjig kakor je ta „aritmetika“, bode nam gotovo za zdaj več hasnilo, kakor pa da bi sami sestavljali in se hoteli s kako problematično samostojno sestavo učnih knjig ponašati. Za šole je najprej treba, da se knjige uvédejo, in kedar bomo tej potrebi zadostili, potém pridimo s samotvori na dan! Dobrej prestavi dobre podučne knjige ne bode se nikdar oviralo, nova knjiga si pa mora sedaj le še priboriti stalno mesto v šolske literature. Zató je menda gosp. prelagatelj „aritmetike“ ne le v tekstu nego tudi naloge vse na tanko prelagal. Naj bo pa dovoljeno tukaj opaziti, da bi se pri drugem natisku nekatere naloge le izpremenile, bodi si, da se nekatere izpustijo ali na-

mesto teh druge vrinejo, ali pa se naj tam pa tam tako pretvorijo, da bi bile za naše okoliščine bolj pripravne, skratka ozirajo se naj na našo domovino. V naloge se dá marsikaj spraviti, kar je za naše dežele, našo domovino naj si že bodi na historičnem, geografskem, statističnem ali katerem koli polji važno; tudi iz nalog se učenci marsikterih dat zapomnijo ali jih vsaj ponavljajo. — Zvunanja oblika knjigi je celó pripravna, kakor učnej knjigi pristoja. Tisk je jako čist, skoro vseskozi pravilen in tudi v tem oziru originalu enak. Važnejši stavki, izreki, pravila itd. so z razprtimi, manj važne reči, opombe itd. z majhnimi črkami tiskane. Pomot je jako malo, le nektere so ostale, nahajajo se pa take tudi še v originalu, ktere je pa g. pisatelj popravil, kakor na pr. na strani 182. v 1. vrsti 1 □ My. = 1000 □ Km. (ne pa = 100 □ Km.). Na str. 2. naj se bere §. 3. namesto §. 1.; na str. 30. v 8. vrsti od spodaj: „za pravilno množitev“ namesto: o pravosti množitve (enako na str. 49.); na str. 35. v 10. vrsti od spodaj mora stati 217 namesto 127 (kakor tudi v originalu); na str. 46. v 18. vrsti od spodaj namesto „produkte“ naj se bere „kvocijente“. Na str. 143. v 18. vrsti od spodaj: 50 namesto 80. Str. 178. v 10. vrsti med „na“ in „podlogo“ naj bi se postavilo „horizontalno“. Na str. 187. v 7. vrsti od spodaj: 24 namesto 20. Na str. 189. v 8. vrsti od spodaj: 2 namesto 8 garnecev (original ima 9 garnecev). Dopolnilo bi se lahko pri ruskih merah in utežih: 1 sod ali boška, à kruška = 10 čark, 10 pud = 1 brkovec itd., kakor tudi da imajo i na Ruskem zlati denar: imperijal = 8.25 gold. in rublje iz platine à 4.86 gold. avstr. velj. v srebru. — Ta knjiga se že rabi v šolah.* Uverjeni pa smo, da bodeta tudi drugi kakor prvi del aritmetike in isto tako geometrija za nižje gimnasije, ktere prvi del kmalu izide, našim učnim potrebam dobro služila!

V. Borštner.

Jezičnik. „Novice“ pa dr. Janez Bleiweis. Spisal J. Marn. XX. Leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rudolf Milic. 1882. Str. 74 v vel. 8°, s sliko Bleiweisovo. — V tej knjigi nam učeni gosp. prof. J. Marn temeljito opisuje delovanje dr. Bleiweisa, odkar je ustanovil „Kmetijske in rokodelske Novice“ leta 1843. G. pisatelj nam navaja iz vsakega letnika Novičinega glavne odstavke, ktere je pisal dr. Bleiweis sam, in nam podaja večkrat doslovno besede, kako je rajniki navduševal svoje rojake ter širil narodno zavest med prostim ljudstvom. Kdor hoče vedeti, koliko je storil umrlí naš Bleiweis, naj bere to knjigo in čudil se bode, kako je neumorno in neustrašljivo delal vsestranski za prosveto naroda. Ni ga letnika, dá rekel bi, ni je številke „Novic“ od začetka do njegove smrti, da bi ne bil dr. Bleiweis pisal v nje. A pod mnogovrstne svoje članke ni zapisaval imena. O tem piše v Novicah 1855, str. 416 sledeče: „Kar se tiče tega vprašanja (čegavi so brezimneni spisi v Novicah), je večidel vse to, kar nima nobenega podpisa ali sicer kakega zaznamka, moje delo. Ker pa se vseh 13 let nisem hotel s tem ponášati, da kot vrednik Novic sem tudi njih naj pridniši pisatelj, že veliko let ne podpisujem svojega imena nikjer.“ Zatorej smo g. pisatelju jako hvaležni, da nam je glavne njegove članke po naslovih naznanil. Zraven XXXIX letnikov Novic nam je pa dr. Bleiweis še podal štiriindvajset drugih večjih ali manjših slov. knjig, ktere se vse po vrsti, kakor so izšle, tukaj navajajo. Iz knjižice se dobro razvidi, kako je Bleiweis le po svojej neumornej delavnosti, železnej vztrajnosti in neomahljivej značajnosti postal oče in vodja slovenskemu narodu, a iz nje se pa tudi učimo, da si moremo le z lastnostmi, ki so dičile Bleiweisa, priboriti boljšo bodočnost. Knjigo samo pa posvečuje g. pisatelj najvrednejšemu izmed nas, g. prof. Franju vitezu Miklošiču k njegovej prihodnjaj sedemdesetletnici.

S.

* Vpeljava te knjige se je z vis. minist. ukazom dne 17. nov. 1882. št. 19012 za šole s slov. učn. jezikom dovolila.

Ured.

Archiv für Heimatkunde, von Franz Schumi. Minolo je že leto dnij, kar je g. France Schumi bil naznanil učenemu svetu, da hoče izdajati zbornik za domovino-znanstvo, v katerem se bodo objavljale listine tikajoče se zgodovine dežel, v katerih prebivajo Slovenci. Učeni svet je s prva imel malo upanja na to podjetje, in oni ki g. izdavatelja osebno poznajo, niso stavljali dosti vere v njegovo zmožnost, kajti g. Schumi nima akademičnih študij, nego vse svoje starozgodovinske znanosti si je nabral lastnim pridom in lastnim ukom. Vendar mora vsak, ki je le količkaj izurjen v tej stroki zgodovinske znanosti, odkritosrčno reči: G. izdavatelj zadostuje z dosedanjim izvrševanjem svojega literarnega posla že ostrim zahtevam, in zasluži, da se njegovo podjetje vsestranski podpira.

Ako bi imel kranjski deželni zbor v svojej sredini močve resne znanosti, privolil bi za izdavanje Schumijevega arhiva več nego bornih 200 gold. Razvpila se je g. Dimitza „Geschichte Krains“, a kako je medla in slabo nadeta, ako vse te listine prebiramo, v katerih je nakupičeno toliko zgodovinskega gradiva. G. izdajatelj, kateri si vrh tega mora vsakdanji kruh svojim poštenim obrtnijskim poslom zasluževati, stane to delo neizmerno dosti truda in denarjev. On je moral v zvezo stopiti z mnogimi arhivarji in preiskovalci starin, prebirati mora mnogo zgodovinskih knjig, primerjati tekste listin starejše in novejše izdaje, vrh tega sam presojevati, so li dosedanje razlage listin temelite in resnične, — za zmagovanje takega dela bi bilo treba archaiologiskega društva, — a naš vrli rodoljub stvarja kakor pridna bučelica, — in izobraženo slovensko občinstvo? — čujemo, da ga kruto slabo podpira.

Ne dajmo, da bi g. izdajatelj bil primoran s svojim srečno početim podjetjem nehati. Naj naši svetli škofje po posebnej okrožnici naložijo crkvenim predstojnikom, da se iz crkvene blagajnice sme naročevati na Schumijev arhiv.

Vsaj se terja od g. župnikov, da sestavljajo kronike svojih župnij — evo! v tem arhivu bodo našli veliko virov, v tem arhivu lahko objavljajo znamenitosti svojih crkev. Nehajstvo in načujenstvo za znanstveno slovensko literaturo ste zakrivilili, da je g. izdajatelj moral začeti svoje lucubracije izdajati v nemškem jeziku, rečem lucubracije, ker res dela pri sveči, pred dnevom, zakaj pri belem dnevu ga najdete pri svojem poštenem krušnem poslu. Vrlemu rodoljuba in vnetemu prijatelju zgodovine pa kličemo: Pogumno naprej!

S Štajerskega.

Prijatelj zgodovine.

Handbuch für österreichische Universitäts- und Studien-Bibliotheken sowie für Volks-, Mittelschul- und Bezirks-Lehrerbibliotheken. Mit einer Sammlung von Gesetzen, a. h. Entschliessungen, Verordnungen, Erlässen, Acten und Actenauszügen. Von Dr. Ferd. Grassauer, Custos an der k. k. Universitäts-Bibliothek in Wien. Wien. C. Graeser 1883. 8°. Str. VI + 314. Cena 2 gld. 20 n. — O bibliotekarstvu v obče se je že mnogo pisalo, ali v našem Avstrijskem ni bilo dozdaj priločne knjige, ki bi točno kazala stanje in porabljivost naših javnih knjižnic. Pisatelj te knjige je še le zbral po registraturah teh zavodov, v ministerskem arhivu in po zakonskih zbirkah skrita določila gledé naših vseučilišnih in studijskih knjižnic, ki so ob enem javne deželске onih kronovin, kjer se nahajajo. V več kot stoletnej dobi od njih ustanovljenja nabralo se je obilo zakonskih določeb, ktere nahajamo tu oziroma njih važnosti popolnoma ali v izpisih v kronološnem redu na 141. straneh ponatisnene, ter po njih in drugih virih začetek, razvoj in stanje 7 vseučilišnih in 6 studijskih knjižnic — toliko jih namreč broji naša država polovica! — kratko in točno opisanih; dalje statistične podatke gledé obilosti zbirk in njih porabe, kakor tudi razne systeme, po katerih so urejene. Bodočim knjižničarjem naznanja najpotrebnejše pomožne knjige t. j. bibliografije, biografije in literarne zgodovine, in sicer I. občne, II. razdeljene po narodnostih (ima tudi slovanske!) in III. po učenostih; le pri literarnih zgodovinah

II. oddelek neradi pogrešamo! Knjiga nima le upletenega popolnega navoda za bibliotekarsko delo z zgledi ali formulari, ampak podaje po hvalevrednej navadi pomožno literaturo na čelu in prilično v opazkah. Vsega avstrijskega bibliotekarstva pa nam tudi ta knjiga ne podaje, ker le našo državno polovico opisuje in v njej samo e. k. vseučilišne in študijske knjižnice, ne ozirajoč se na dvorsko, polytehnične, deželске in druge, kojih nekatere isto tako javnosti služijo, kakor prve; vendar se mora pisatelju prav dati, da je svoje delo ograničil na omenjene, ki so in ostanejo glavni zavodi posameznim kronovinam in ugled vsemu našemu knjižničarstvu, ker tudi zakonska določila običajno le te zavode obsegajo. Pridobila bi knjiga gotovo, da bi pisatelj še neke druge na pr. polytehnične knjižnice prihvatil, vendar ravno te niso upravo javne, druge pa so se presamostalno in različno razvijale, da ne bi njihovo opisovanje, premda marsikomu dobro došlo, knjige črez mero povečalo in podražilo. Potrebna so tudi navodila za šolske in učiteljske knjižnice, ktere v naših časih povsod ustanovljajo. Narodni učitelj kakor profesor nahajata tu za vsakojake knjižnice veljavne zakone in vodila za njihovo uredovanje, učenjak pa določila, kakó in s kakimi pogoji mu je iz e. k. javnih knjižnic dobivati zaželenih pripomočkov. Zató mislim, da sicer nemški pisana knjiga marsikomu dobro dojde in da je umestno, da jo slovenski list nemščine večim čitateljem priporoča.

Dr. F. Simonič.

Paul Wiener Mitreformer in Krain, Gebundener des Evangeliums in Wien, erster evangelischer Bischof in Siebenbürgen. Von Theodor Elze, D. Ph. H. C. evangelischem Pfarrer in Venedig. Wien & Leipzig, Jul. Klinkhardt 1882. 8°. 52 stranj. (Ponatis iz Jahrbuch der Gesellschaft für Geschichte des Protestantismus in Oesterreich 1882). Zopet donesek za boljše poznavanje naše protestantovske dobe! ✕

Auguria et reverentiae amorisque testimonia quaedam illustrissimo ac reverendissimo domino Joanni Nep. Glavina nuper episcopo Parentino-Polensi nunc episcopo Tergestino-Iustinopolitano exhibita die VI. augusti MDCCCLXXXII quo cathedram episcopalem Tergesti ascendit. Trieste, tip. Pisani (1882). 4°. (20) str. Izdatelj je A. L. Tempesta, podalo pa je to častitko tržaško duhovništvo svojemu novemu knezoškofu, kterega na teh listih v latinskem, nemškem, italijanskem, slovenskem (z dvema pesmicama in dvema sonetoma!), hrvatskem, grškem in hebrejskem jeziku pozdravlja.

Denkschrift aus Anlass der Enthüllung des Grab-Monumentes für weil. Prof. Dr. Anton Fuster gew. Feldcaplan der academischen Legion im Jahre 1848 im Auftrage des Denkmal-Comité herausgegeben von Eduard Leisching. Wien. Typ. Waldheim (1882), 8°. str. 38 (s podobo grobnega spominka, F. starca in na prižnici l. 1848). Zanimivo je čitati, kako njegovi častilci sami sebe slepijo s tem, da se je pred letom 1848. na Kranjskem povsod tudi v družinskem življenju le nemščina govorila ter da se je bister možak v poznejših časih s hvaležnim srcem svoje nemške odgoje spominjal (str. 7.: „Die deutsche Sprache wurde damals [F. je rojen 1808. l.] in Krain allerorten gepflegt, in Schule und Haus, und Fuster gedenkt später mit freudiger Dankbarkeit der genossenen gut deutschen Erziehung“). Da spominjal se je, kakor vidimo iz spisa samega, svoje odgoje in materinega zaničevanega jezika, tam v dalnji Ameriki, ko je le s pomočjo slovensščine mogel učiti Poljake in Ruse angleščine, ki niso ne besedice nemški razumeli. Tudi Francoze in Italijane je učil tam v Novem Jorku angleščine ter si le s tem jezikovim znanjem kruh služil. Lahko se je kdaj hvaležnim srcem spominjal slovenskega govora svoje matere, ki mu je z njim tako rekóč prirojeni dar jezikoznanstva podala. (str. 28.: „Ja selbst Franzosen, Italiener, Polen, Russen, welche kein Wort deutsch sprachen, kamen in diese Abendschulen [za učenje angleščine v Novem Jorku v Ameriki] und Fuster konnte hiebei seine vielseitigen Sprachkenntnisse bestens verwerthen“). Tú zremo, da je F. zapustil svoj životopis v rokopisu, kojega je že l. 1849. s svojimi crkvenimi govori vred (tudi v ro-

kopisu) L. A. Frakl-u podaril; k temu je še ostavil rokopis z naslovom: „Memoiren. 28 Jahre in der Verbannung. Lehr- und Wanderjahre von Dr. Anton Fuster, gew. Professor etc.“ F., ki je v dijaški dobi najrajši prepeval (kakor pričajo Novice l. 1848. str. 198.):

„Holder Mond, du gehst so stille
In den Abendwolken hin;
Du bist ruhig, und ich fühle,
Dass ich ohne Ruhe bin

s prestavo:

Mila luna greš tihotno
V večera oblakih tje;
Si pokojna, jez samotno
Čutim brez pokoja se,“

našel je mir na dunajskem centralnem pokopališču. Grobni spominek, ki kaže F. pridigajočega, postavili so Slovincu — protivniki slovenstva, častilci pokojnikovi, meseec junija t. l. ter ga dunajskemu mestu v varstvo izročili. *Dr. F. Simonič.*

Gasparotti in Rogerij. Hilarij Gasparotti, hrvatsko-slovenski pisatelj* je izdal štiri knjige propovedij z naslovom: CZVET SZVETEH, ALJ SJVLENJE Y CHINI SZVETCZEY, kateri Vu nafssem Horvátezkem, iliti Szlovénfzkem Országú z vekfsom pobosnofztjum, y z- prodeftvom poftujufze. 1. Del natisnen je „vu Gradezu pri odvetku Widmanftadianfzkomu vu lettu Gofzponovom 1752. 2. Del natisnen je ravno tam l. 1756. Pag. 923. Na zadnji strani te knjige čita se beležka: „Ov Mefczcz Ivanschak (- junij) Staman je Vu Bechu pri Ivann Tomafsu Trattneru z dopuschenyem Gofzpodina Groffa nyih Hfvihsenfzti Ferencza od Schratzenbach.“ 3. Del natisnen je „vu Bechu pri Josefú Kurtzböku, leto 1760. Pag. 987. 4. Del „vu Bechu pri Leopoldu Kalivoda, l. 1761. Pag. 977. — Šafařík (Gesch. der südsl. Lit. II. 367) poroča o tem delu čisto krivo. Na naslovnem listu pravi Gasparotti sam, da je svoje propovedi posnel po drugih pisateljih. Eno propoved „Szveteck izvissavanya sz. Krisa“ (III. 784) posnel je iz slovenščine in sicer iz Rogerijevega „Palmarija“ II. p. 303. (tiskanega l. 1743.), kjer se nahaja propoved za „Na dan Szvetege Krifha Povihhajnja“. Gasparotti je sestavil svojo propoved čisto po Rogeriji ter sprejel celó nekoliko hrvatske slovenščini neznanih besed. Evo dokaz zato:

Rog. II. 310.

... Ah fmili se G. Bogu! ú porednim: kir is krifham shentújete, is krifham plentújete, is krifham kolnete, is krifham trefkújete, is krifham hudu voshite, inu vezh takika h' fhpotu S. Krisha govórite inu delate.

Besede, kakor „shentújete“, „plentújete“ so ináč hrvatske slovenščini čisto neznane besede. — Da li je Gasparotti še ktero drugo propoved iz slovenščine vzel, bilo mi ni dozdej moči zaslediti. —

Gasp. III. 796.

... Ah da fze Bogu fzmiluj? vnedofztójni, ar z- Krifem shentújete, z-krifem plentújete, z-krifem kunete, z-krifem trefkate, z-krifem zlo vufchite; y vech takvoga na spot fsvetoga krifa govórite, y delate.

M. Málóvrh.

Učena poročila tujih strekovnjaških listov o Slovincih in slovenskej domovini. Mittheilungen des österreichischen Alpen-Vereines red. v.

* Šafařík (Gesch. der südsl. Lit. II. 284) pravi, da se je Gasparotti rodil l. 1712. V četrtej knjigi preloženej l. 1760., a izdanej l. 1761. pa pravi Gasparotti „vu Lepiglavi starosti moje 46 od poroda divojačkoga“. Torej se je rodil l. 1714. —

Edm. v. Mojsisovics & P. Grohmann. Wien 1863—64, 8°, 2 knjigi (n. *). (S podobami.) — *Knjiga I.*: M. V. Lipold: Die Sulzbacher u. Steiner Alpen an der Gränze Steiermarks, Krains und Kärntens, s. 25/41. (z razgledom teh gor z Rokitovca!) — C. Holmsmay: Eine Besteigung des Triglav (leta 1861). s. 43/70. — K. F. Peters: Ein Blick auf die Karavanken und die Hauptkette der Julischen Alpen. s. 223/65. (S podobo Stol-ovega gorovja.) — *Knjiga II.*: J. Prettner: Die Villacher Alpe (Dobrač) in Kärnthen. s. 245/62 (z bakrorezno podobo Dobrača iz Pliberga). — G. Sommaruga: Von Sulzbach in den Santhaler Alpen nach Vellach s. 416/18. — G. Sommaruga: Aus den Karavanken; I. Von Windisch-Feistritz nach Jauerburg in Krain. II. Von Eisenkappel nach Waidisch. s. 418/24. — A. Egger: Markus Pernhart (drugače: Pernhardt), der Alpenmaler. s. 424/29. (podaje le nekoliko črtic o tem imenitem koroškem slikarji, ki je množino najvišjih planinskih vrhov po Slovenskem izrečno Koroškem in Gorenje-Krajskem verno naslikal; zato bi zaslužil, da najde ta slikar po rodu Slovenec med nami svojega životopisca, ker ga do zdaj niti v Nemcih nima. Snovi zá-nj podaje Wurzbach (Biograph. Lexikon), za njegova slednja leta pa bi trebalo po časnikih in po Celovci pozvediti!). *Dr. F. Simonič.*

Towarstwo pomocy za studowacyach Serbow. Namen tega društva je, ne gledé na vero, podpirati mlade lužičke Srbe, kateri se izobražujejo za učiteljstvo, svečenstvo, advokaturu in za medicino. Redni udje mogó postati samo lužički Srbi, izvanredni udje pa Slovani sploh. Redni udje plačujejo na leto po eno marko (60 nov.) ali pa enkrat za vselej 100 mark. Slavni poljski literat Kraszewski daroval je lani v ta blagi namen dve tisoč mark, Poljaki pa so v teku pretečenega leta nabrali v ta namen več tisoč mark. Kedar je kaka fara ali učiteljska služba izpraznjena, tedaj jo podelijo Nemcu, ako se ne oglasi sposoben Lužičan. Na ta način pa se med lužičkimi Srbi zmirom bolj razširjuje ponemčevanje; sedaj so že ponemčeni celi okraji. — Sedež temu društvu je v Bautzen-u. — Naj bode to društvo imovitim Slovincem najtoplejše priporočeno v zgled in podporo. *Al. H.*

Narodno izštevljenje. Za narodne igre, katerih se je v Slovincih še precej ohranilo, zmenil se v nas že nihče ni, akoprem niso brez vrednosti. Pri nekterih igrah je treba, da se igralci drug za drugim vrsté in zategadel srečkajo igralci ali se pa izštevijo. Pri številjenji vstopijo se igralci v kolo, in eden začne brojenje takó-le: Vsakega igralca potiplje dotičnik na prsi in izpregovori eden zlog spodaj navedene brojnice. Kogar pri zadnjem brojničnem zlogu potiplje, ta izstopi iz kola, in številjenje se z nova začne ter traja tako dolgo, da nikogar več v kolu ni. Brojnica, prej omenjena slove tako:

An, doj,	Tika, taka,
Trta noj,	Srba raka
Ši vi	Vija, vaja
Kompani;	Vèn.

Ta brojnica je italijanskega izvora in sicer beneškega, kakor svedočijo oblike in besede tu uporabljene. Prvotna oblika te brojnice bila je bajè taká:

Un, doi,	Ti che ti tocco
Tre tra noi,	Sopra la rocca
Sia mia	Va via.
Compagnia	

Omenim naj le še, da glagol „toccare“ v benečanskem narečji znači: potipati. Rocca subst. f. = trebuch. *M. Málóvrh.*

* (n.) pomeni, da je s tem nehálo izhajati!

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.